

De aanval van de groep Ravelli

Een dramatisch verlopen Nederlandse actie op het Eiland van Dordrecht, 10-11 mei 1940

door J.A. Mol

Gesneuvelde Nederlandse soldaten aan de Mijlweg in Dordt.

Wie een boek over de meidagen van 1940 opslaat, heeft grote kans op bijgaande foto te stuiten van gesneuveldde Nederlandse soldaten langs de Mijlweg bij Dordt.¹

Hij is al vaak afgedrukt, misschien wel omdat hij het drama van de snelle Nederlandse nederlaag zo treffend lijkt weer te geven. De doden vielen bij een actie van een Nederlands bataljon tegen Duitse parachutisten in de avond en nacht van 10 op 11 mei, een actie die bekend is geraakt als de aanval van de groep Ravelli. Het gaat niet te ver deze tot de meest traumatisch verlopen oorlogshandelingen van Nederlandse zijde te rekenen.² Traumatisch omdat ze onverhoeds werd gesmoord in een hevige Duitse mitrailleurbeschieting, die in mum van tijd 21 doden en tal van gewonden onder de dicht opeengepakte manschappen van de voorste compagnie tot gevolg had. De andere compagnieën wisten zich na dit vuurgevecht wel enigszins te hergroeperen, maar het bataljon als geheel was er toch wel zo door aangeslagen dat het de gevechten van de volgende dag niet goed heeft kunnen doorstaan. Het drama eindigde voor velen in gevangenneming en voor anderen in een wilde terugtocht. Slechts een kleine groep wist op georganiseerde wijze weerstand te bieden tot de vroege middag van de 11de mei.

Aanval is welbeschouwd niet het juiste woord voor de voortwaartse beweging van de groep op het moment van de fatale beschieting, om 2.30 uur 's nachts. De mannen waren kort tevoren nog in colonne op mars, voorafgegaan door hun commandant majoor Ravelli, zijn luitenant-adjutant, een sergeant en vier ordonnansen van de stafcompagnie, met de fietsen in de hand. Wel waren ze in aanvalsformatie naar voren gegaan toen ze om 19.00 uur vanuit de Hoekse Waard met de pont bij 's-Gravendeel over de Kil op het Eiland van Dordrecht waren gezet om de strategisch gelegen buitenplaatsen Amstelwijck en Gravestein langs de weg Moerdijk-Dordrecht op Duitse valschermjagers te heroveren. Ze hadden beide doelen zonder problemen bereikt, omdat Amstelwijck en Gravestein weer door de Duitsers waren verlaten op het moment dat de groep zich in beweging zette. Het oorspronkelijke bevel aan Ravelli luidde dat hij na de verovering van Amstelwijck de zuidrand van Dordrecht moest zien te bereiken, tussen de nieuwbouwwijk Krispijn en de spoorlijn door, om daar contact te maken met de nog aanwezige Nederlandse troepen. Bedoeling was dat de garnizoenscommandant van Dordrecht, overste Mussert, dan verder zou bepalen hoe en waar het bataljon moest

worden ingezet. Ravelli voelde er echter niets voor om zijn groep van ruim 700 man in het donker door het open veld te sturen. Hij leidde ze daarom langs de verhoogde oude Dordtse straatweg naar het noorden: achteraf beschouwd regelrecht in de armen van de Duitse parachutisten die bij de oprit naar de Zwijndrechtse verkeersbrug in stelling lagen.

In de literatuur is de actie wel vaak beschreven maar nooit geïnterpreteerd. Dat komt omdat men sinds Lou de Jong Ravelli's besluit om de westelijke route langs de straatweg te volgen, heeft geïnterpreteerd als een doelbewuste actie om de Duitse parachutisten van de Zwijndrechtse (spoor- en auto)bruggen te verdrijven.³ In de pakkende stijl van De Jong: 'Dwars door de weilanden werd naar de autoweg Dordrecht-Moerdijk opgerukt. Geen Duitser te zien! Het werd donker. Bevel kwam van de commandant Groep Kil: doorstoten naar Dordrecht! De bataljonscommandant had een ander plan: doorstoten naar de verkeersbrug!' Dat lijkt logisch voor ieder die de afloop van Rotterdam 1940 en Arnhem 1944 kent. Waren de parachutisten immers niet geland om de bruggen in handen te krijgen – om later de Duitse tanks te kunnen laten passeren? En moest dan ook niet elke tegenaanval gericht geweest zijn op de herovering van die bruggen? Brongers, die aannemelijk wilde maken dat het niet veel had gescheeld of de Duitsers waren Montgomery voorgegaan, nam die visie grif over.⁴ Maar ook Van den Doel, die in 1990 in een opstel duidelijk maakte dat het voor de Duitsers helemaal 'geen brug te ver' was, meende dat Ravelli '...besloot rechtstreeks in de richting van de bruggen over de Oude Maas te trekken'.⁵

Het vreemde is echter dat in geen van de gevechtsverslagen sprake is van bruggen als gevechtsdoel. De notities van de commandant Groep Kil, res.-kolonel J.A.G. van Andel, op wiens bevel Ravelli en zijn groep op pad gestuurd werden, maken er geen melding van. En in Ravelli's eigen rapport wordt er met geen woord over gesproken. Evenmin vinden we in de beschrijvingen van de compagniescommandanten een verwijzing naar bruggen als aanvalsobject. Wie er trouwens de buitengewoon uitgebreide beschrijving van M.R.H. Calmeyer op naslaat in zijn uit de jaren 1940-1942 daterende relaas over de krijgsverrichtingen op het zuidfront van de Vesting Holland, dat in 1963 werd uitgegeven door V.E. Nierstrasz, zal daarin ook vergeefs naar een direct verband zoeken tussen de actie van de groep Ravelli en de bruggen tussen Dordrecht en Zwijndrecht.⁶ Dat mag verbazen omdat alle

latere auteurs voor de weergave van de feiten te zeil gaan op wat Calmeyer als eerste uit de mede door hem verzamelde gevechtsverslagen wist te putten.

Een en ander roept een paar dringende vragen op. De belangrijkste is hoe het voorste deel van de groep zo opeengedrongen recht voor en tussen de Duitsers terecht kon komen. Andere, meer achterliggende vragen zijn waarom de leiding van de Groep Kil, die het gehele Eiland van Dordrecht tot haar operatieterrein moest rekenen, Ravelli na de verovering van Amstelveen slechts het bereiken van de zuidrand van Dordrecht had opgedragen; en wat daarbij onder die geografische aanduiding moet worden verstaan. Waarmee dan verder de kwestie samenhangt waarom Ravelli een route langs de oprit van de Zwijndrechtse (auto)verkeersbrug koos om bij die zuidrand te komen.

Complicerend detail bij dat alles is het gegeven dat het aanvalsplan voor Ravelli afkomstig was van Calmeyer. De meeste auteurs die over de actie schreven, lijken niet beseft te hebben dat de door kolonel Van Andel uitgevaardigde bevelen, bedacht en geformuleerd waren door zijn chef-staf, kapitein Calmeyer,⁷ een der eerste geschiedschrijvers van de meidagen, die zich na 1945 verdienstelijk zou maken bij de reorganisatie van het Nederlandse leger, en die van 1959 tot 1963 het Koninkrijk der Nederlanden ook nog als staatssecretaris van Defensie zou dienen.⁸ Nu geniet Calmeyer als militair en als politicus wel een goede pers⁹ en wordt hij ook als krijgshistoricus gewaardeerd, maar dat mag ons niet belemmeren zijn handelen in de meidagen, althans waar het deze actie betreft, én zijn eigen oordeel daarover, aan een kritische beschouwing te onderwerpen.

Om een antwoord op bovengestelde vragen te vinden, moeten we terug naar de primaire bronnen: de afzonderlijke gevechtsverslagen. Het navolgende is een poging tot reconstructie op basis van naspeuringen naar het wie, wanneer, wat en hoe. De vragen zijn zowel losgelaten op de reeds door Calmeyer en anderen verzamelde teksten als op twee gevechtsrapporten uit particuliere handen die niet in Den Haag terechtgekomen zijn en dus nog niet in de literatuur geciteerd werden. Het eigenlijke onderzoek waarvan dit artikel de neerslag vormt, werd overigens reeds in 1984 en 1985 verricht, toen mijn schoonvader, die als verbindingsofficier¹⁰ van Ravelli de actie persoonlijk meemaakte, de behoefte voelde om na te gaan hoe de gebeurtenissen in de meidagen elkaar zijn opgevolgd. Tijdens dat onderzoek konden nog diverse

deelnemers aan de aanval van Ravelli over de gang van zaken ondervraagd worden. Van hun toen opgeroepen herinneringen is in dit opstel echter slechts zijdelings gebruikgemaakt.¹¹ De belangrijkste beschouwingen zijn gefundeerd op de overgeleverde stukken.

Vooraf verdienen die schriftelijke bronnen echter nog wel een paar kritische opmerkingen. Veel militaire geschiedschrijvers blijken geneigd alles wat daarin meegedeeld wordt voor waar aan te nemen, zowel ten aanzien van de feiten als wat de beoordeling van het gedrag van de officieren en manschappen betreft. De teneur in deze bronnen is vaak dat de mensen wel goed waren maar het materieel slecht; alleen om die reden zou men de strijd verloren hebben, wat dan als vanzelf met zich meebrengt dat in de literatuur de heldhaftige rol van de officieren wordt aangedikt.¹² Amersfoort wijst er in een opstel over de historiografie van de meidagen terecht op dat de onder auspiciën van het Hoofdregelingsbureau verzamelde rapporten met enige voorzichtigheid gehanteerd moeten worden.¹³ Hij stelt vast dat ondanks het korte tijdsverloop tussen de gebeurtenissen en het opstellen van de rapporten veel betrokkenen zich niet alle details meer wisten te herinneren, met als gevolg tal van onjuistheden, lacunes en onderlinge tegenstrijdigheden. Zulke contradicties kwamen in bepaalde gevallen trouwens ook voort uit de opzet om verwijtbaar gedrag te verbergen. 'Niet elke bevelvoerder liet in zijn gevechtsrapport het achterste van zijn tong zien,' ...om te voorkomen dat hij op eventueel falen zou worden aangesproken. Daarbij is het niet uitgesloten dat officieren die gevraagd werd een beeld van de strijd te geven ook de redactie hebben beïnvloed van de verslagen die hun oog moesten passeren.

De geraadpleegde verslagen vindt men aan het slot van dit artikel kort opgesomd. Het zijn er in totaal 22. Ze zijn grotendeels afkomstig van Nederlandse militairen die direct bij de uitvoering van de actie betrokken waren, behorende tot 1-I-34 RI en II 28 RI. Duitse bronnen zijn niet in dit onderzoek meegenomen omdat de nadruk ligt op de perceptie van de mogelijkheden en onmogelijkheden aan Nederlandse zijde. Voor het achterhalen van de opstellingen en aanvalsacties van de Duitse luchtlandingstroepen is volstaan met het natrekken van wat daarover in de literatuur gepubliceerd werd.

De Nederlandse opstelling aan de vooravond van de tiende mei

Het zuidfront van de Vesting Holland was tot april 1940 vrij zwak bezet. Op het Eiland van Dordrecht waren alleen de bruggen bij de Moerdijk en de Oude Maas van een professionele bewaking voorzien. Verder was in de stad Dordrecht een omvangrijk garnizoen gelegerd van de genie (toentertijd torpedisten en pontonniers geheten) onder bevel van luitenant-kolonel J.A. Mussert, een broer van de NSB-leider. Begin april besloot de nieuwe opperbevelhebber generaal Winkelman echter in het kader van een algemene strategiewijziging de zuidkant van de Vesting Holland te versterken ten koste van de oostkant. Omdat de sterke Grebeline geacht werd de Duitse aanval te kunnen weerstaan, kon de oude Waterlinie tussen Naarden en Utrecht komen te vervallen. Dat betekende dat de daar gelegerde brigade C, die bestond uit de twee reserveregimenten infanterie: 28 RI en 34 RI, en een afdeling veldartillerie, van de Utrechtse regio naar het Eiland van Dordt en de Hoekse Waard kon worden gezonden.¹⁴

Er wordt vaak gedacht dat deze maatregel verband hield met de Duitse overval op Denemarken en Noorwegen op 9 april, die voor de aanvalverzoeker zo succesvol bleek dankzij de inzet van luchtdoelwitstroepen. Het verplaatsingsbesluit dateert echter van vóór 9 april. De regimenten in kwestie kregen trouwens ook geen instructies hoe ze parachutisten moesten bestrijden. Naar aanleiding van de Duitse operaties in Scandinavië werd wel rekening gehouden met aanvallen op het regeringscentrum in Den Haag maar niet met grootscheepse luchtdoelwitlandingen bij de bruggen. De leidende gedachte was dat de troepen aan het zuidfront Vesting Holland in de tweede lijn lagen en zij het hun toegedeelde gebied zouden verdedigen tegen aanvallen van de overzijde van het Hollands Diep.¹⁵ Als de legerleiding verwacht zou hebben dat Dordrecht in de frontlinie kon komen te liggen, had ze vermoedelijk de nerveuze Mussert, die vanwege zijn zwakke lichamelijke en psychische toestand voor een commando te velde niet geschikt werd geacht – hij was in 1935 aan een hersentumor geopereerd –, niet als commandant van die stad gehandhaafd.¹⁶

Op 12 en 13 april werden de manschappen van het 28ste en 34ste regiment per trein naar Dordrecht vervoerd, vanwaar ze naar de hun toegewezen locaties op het Eiland van Dordrecht en de Hoekse Waard marcheerden. Het 34ste kwam daarbij qua bevelvoering grotendeels terecht onder de Groep Spui, met Zuidland als hoofdkwartier. Alleen twee compagnieën van het derde

bataljon werden, als groepsreserve, ingedeeld bij de Groep Kil, waarover kolonel Van Andel de leiding had. Het hoofdkwartier van deze oostelijke groep was gevestigd te Puttershoek. Groep Kil had de verantwoording voor het Vak Strijen (het oostelijk gedeelte van de Hoekse Waard, van Numansdorp tot aan de Kil) en het Eiland van Dordrecht, inclusief de Moerdijkbruggen maar exclusief de stad of het kantonnement aldaar.

Het Vak Strijen werd qua infanterie bezet door het tweede en derde bataljon 28 RI minus één compagnie. Het eerste bataljon van dit regiment onder leiding van majoor Hoek werd op het Eiland van Dordrecht gelegerd. Het werd over verschillende locaties verspreid, met diverse stellingen langs de Merwede. De bataljonscommandopost was ingericht in de buitenplaats Amstelwijck, halverwege tussen Dordrecht en de Moerdijk. Een extra compagnie van het derde bataljon kreeg een plek toegewezen ten zuiden van de Moerdijk om daar het bruggenhoofd te versterken. De zuidrand van Dordrecht werd verdedigd door de 14de compagnie pontonniers. Verder waren er in beide sectoren artillerie-afdelingen beschikbaar, onder meer van 23 RA op de Hoekse Waard bij 's-Gravendeel en III-14 en I-17 RA op het Eiland van Dordrecht. De bruggen werden bewaakt door politietroepen (marechaussees) en afdelingen luchtdoelartillerie.

Met zo'n 2500 soldaten per regiment en circa 750 per bataljon was aldus sprake van een groot aantal manschappen op Hollands zuidfront. Hun uitrusting was echter pover en hun geoefendheid gering. Aan de regimentsnummers is af te lezen dat 34 RI en 28 RI uit reservisten waren samengesteld: bij de mobilisatie was door elk van de 22 bestaande regimenten een reserveregiment gevormd met oudere lichten. 23 RI en 24 RI waren daarbij de pendanten van respectievelijk de regimenten grenadiers en jagers, en 25 tot en met 46 RI die van 1 tot en met 22 RI Zo gerekend was 28 RI dus het dubbelregiment van het 4de, dat zijn domicilie had in Leiden met als centrum de Morspoortkazerne. De meeste soldaten van 28 RI waren dan ook afkomstig uit Leiden en wijde omgeving en hadden een leeftijd van dertig jaar of hoger. Geen wonder dat kapitein Belgraver van 2-II-28 RI zijn mannen aansprak als 'Oude tijgers'.¹⁷ In de mobilisatietijd hadden eigenlijk alleen de mitrailleurcompagnieën goed kunnen oefenen, getuige de notities van luitenant Crabbendam over schietoefeningen bij Loosdrecht.¹⁸ Voor de gewone infanteristen gold dat ze in de lange winter van 1939-1940 nauwelijks met hun wapens hadden ge-

schoten. Het is tekenend dat toen hun op de vroege morgen van de 10de mei per man drie handgranaten werd uitgereikt, ze deze projectielen nog nooit in het echt hadden gezien en hun de werking ervan in de praktijk nog gedemonstreerd moest worden.¹⁹

Op 7 mei kreeg Groep Kil de opdracht extra waakzaam te zijn. Bij daglicht moesten er zware mitrailleurs op de betonweg Dordrecht-Moerdijk worden geplaatst tot afweer van eventueel landende vliegtuigen. Voorts werd een compagnie op auto's gereed gehouden om tegen luchtlandingspogingen te worden ingezet. Twee dagen later flauwde de spanning echter af. Het opnemen van bijzonder verlof werd toen weer toegestaan, omdat de commandant van de Vesting Holland voor het zuidfront besloot niet de hoogste staat van paraatheid te bevelen. Die gold alleen voor de vliegvelden en de troepen rondom Den Haag.

De vroege tiende mei: luchtlandingen en voorbereidingen voor een tegenaanval

Omstreeks 4.00 uur arriveerden de eerste Duitse vliegtuigen boven de Moerdijk. Na een intensief bombardement op de Nederlandse stellingen werden om half vijf de eerste groepen parachutisten losgelaten. Voor het Eiland van Dordrecht spreken we dan in totaal over twee bataljons (circa. veertienhonderd man), behorend tot het eerste regiment *Fallschirmjäger*, inclusief de regimentss Staf.²⁰ Het tweede bataljon van dit regiment, met twee compagnieën ten zuiden en twee ten noorden van de Moerdijk, wist vrij snel de bruggen te veroveren. Drie compagnieën van het eerste bataljon, dat was bedoeld als groepsreserve, landden iets noordelijker en bezetten snel de Tweede Tol en naaste omgeving, waardoor ze controle kregen over de betonweg van de Moerdijk naar Dordrecht. Regimentcommandant *Oberst* Bräuer richtte bij de Tweede Tol zijn commandopost in. Eén sectie van de overgebleven compagnie landde in de Zwijndrechtse polder aan de andere zijde van de Oude Maas en vond vandaar spoedig zijn weg naar de Maasbruggen. Ze had versterking moeten krijgen van de andere secties die neerkwamen in het open veld ten zuiden van Dordrecht tussen de wijk Krispijn en de spoorbaan. Maar die stuiten op de tijdig gealarmeerde 1ste Depotcompagnie uit Dordrecht onder leiding van res.-kapitein Siegmund. Hun commandant, *Oberstleutnant* Von Brandis, sneuvelde door het Nederlandse vuur, tezamen met vijftig van zijn mannen, waarna de rest van de groep gevangengenomen werd.

Ondertussen rukten de andere parachutisten van het eerste bataljon vanuit het zuiden snel op naar de buitenplaats Gravestein en het noordelijk daarvan gelegen Amstelwijck. De mitrailleurcompagnie van I 28 RI wist ze enige tijd op afstand te houden, terwijl majoor Hoek – we schrijven dan 5.30 uur – naar de Groep Kil telefoneerde met het verzoek versterkingen te zenden. Calmeyer reageerde meteen met een aanvalsopdracht aan de eerder aangewezen mobiele compagnie van III-34 RI te Maasdam. Deze groep, die overigens maar zeventig man telde, werd bij 's-Gravendeel over de Kil gezet, bereikte Amstelwijck en nam daar vervolgens deel aan de gevechten, overigens zonder majoor Hoek van haar komst op de hoogte te stellen. Ze boekte daarbij weinig succes, onder meer door haperende wapens. De parachutisten wisten daarom snel de buitenplaatsen te omsingelen en te veroveren. Om circa 9.00 uur waren Amstelwijck en Gravestein definitief in Duitse handen.

Een grote parachutistenafdeling was toen al verder naar het noorden getrokken om de in hun ogen nog zwakke eigen bezetting van de Zwijndrechtse bruggen te versterken. Zij hadden op dat moment alleen nog de 14de compagnie pontoniers voor zich, onder leiding van res.-kapitein Mantel, die zich verschanst had in een school op de hoek van de Admiraal De Ruyterweg (parallel lopend aan de betonweg Dordrecht-Moerdijk) en de Zuidendijk. Mantel had meteen na de landingen die morgen contact opgenomen met de commandant van Groep Kil en daarbij opdracht gekregen de Duitsers aan te vallen en te vernietigen. Hij wist ook dat de Duitsers er vanuit het zuiden aan kwamen na een telefoontje van majoor Hoek uit Amstelwijck. Eén sectie, onder leiding van tweede luitenant Ruige was door hem naar het Bos van de Roo ten zuiden van het station gestuurd om de daar neerkomende valschermjagers te beschieten – deze nam met succes deel aan de boven beschreven actie van Siegmund tegen de 3de compagnie valschermjagers. Mantel zelf bleef met de overgebleven secties alsmede met een extra toegetreden afdeling van het 1ste Depot in stelling bij de school en langs de Admiraal De Ruyterweg meer naar het zuiden bij de luchtbrug bij de Zeehavenlaan. Maar hij en zijn groep gaven zich spoedig over aan parachutisten toen die na het zwaaien met witte vlaggen alsnog in de aanval gingen.

De weg naar de bruggen was daarmee verder vrij gekomen. Van Amstelwijck trokken de parachutistenafdelingen die bij de

Overzichtskaart van het gebied tussen Dordrecht, Zwijndrecht en 's-Gravendeel.

(RAF-KAART UIT 1944, GEBASEERD OP VERKENNINGEN UIT 1942 EN 1943)

Moerdijk en de Tweede Tol gemist konden worden, nu zo snel mogelijk naar de bruggen over de Oude Maas om het bezit daarvan zeker te stellen. Toen luitenant Ruige halverwege de morgen met zijn sectie bij de school terugkeerde, bleek Mantel dus verdwenen maar de school niet (meer) bezet. Hij begreep dat de Duitsers nu ten noorden van hem zaten en nam met een zware mitrailleur stelling even ten zuiden van de school op het kruispunt van de Frans Lebrethlaan en de Zuidendijk. Zijn positie gaf hij door aan de commandant van de Groep Kil, met wie hij in telefonisch contact stond. En hij kreeg in de loop van de ochtend versterking van een afdeling torpedisten met drie zware mitrailleurs van het Biesboschdetachement, dat in allerhaast door de commandant van de Vesting Holland naar Dordrecht was gedirigeerd.

Hoe reageerde die Kil-commandant, of liever zijn chef-staf, kapitein Calmeyer, nu op alle ontwikkelingen? Laatstgenoemde laat er in zijn memoires geen twijfel over bestaan dat de leiding bij hem berustte, ook al merkt hij zijdelings op het goed te hebben kunnen vinden met zijn commandant Van Andel; '...een gewezen beroepsofficier, die bekend stond als een nerveus en opvliegend man'.²¹ Jan Hoffenaar die een biografie van Calmeyer schreef, bekritiseert de neiging van zijn hoofdpersoon om de gebeurtenissen steeds zo voor te stellen alsof hij alle touwtjes in handen had. Het was ook hem opgevallen dat kolonel Van Andel nauwelijks in zijn verhaal voorkomt. Hij spreekt daarom van 'geldingsdrang en licht egocentrisme'.²² Het wil me voorkomen dat Calmeyer inderdaad over die karaktereigenschappen beschikte. Toch lijkt Calmeyers voorstelling van zaken als was hij het die *de facto* het bevel over de Groep Kil voerde, echter wel met de werkelijkheid te kloppen. Luitenant Crabbendam die bij de stafbespreking in 's-Gravendeel aanwezig was, waar de orders voor de tegenaanval werden toegelicht, meldde ons dat Calmeyer de enige was die het woord voerde. Van Andel heeft volgens zijn zeggen gedurende de hele bijeenkomst zijn mond niet open gedaan.

Uit het voorgaande is al gebleken dat Calmeyer vrijwel meteen na de landingen contact had met Hoek en Mantel. Daarnaast had hij, zij het slechts even, gesproken met kapitein Marijnen die aan de zuidkant van de Moerdijkbrug door de neerdalende parachutisten werd verrast. Hij ondernam ook meteen actie door de compagnie van III-34 RI om circa 6.00 uur naar de pont bij 's-Gravendeel te sturen teneinde Amstelwijck te ontzetten. Het was

echter te weinig om de opmars van de parachutisten tot staan te brengen. Omdat de contacten met Amstelwijck om circa 9.00 uur afbraken, zal het hem duidelijk zijn geworden dat dat steunpunt was gevallen. Er moest dus opnieuw gehandeld worden, vooral toen telefonisch verwarde maar zeer dringende verzoeken om hulp van overste Mussert binnenkwamen. Volgens het verslag dat op naam staat van Van Andel, kreeg Groep Kil in de morgen de indruk 'dat Dordrecht gevaar liep verloren te gaan' waarop het besluit werd genomen '...een zo krachtig mogelijke poging te doen om dit belangrijke punt te ontzetten'.²³ Over (Oude Maas-) bruggen is dus niet gesproken, ook niet na het contact met luitenant Ruige van de pontonniers. Het was de stad zelf die gered moest worden. En wat de Moerdijkbruggen betreft: daarvan wist Calmeyer dat ze in Duitse handen waren. Maar kennelijk zag hij daar niet het hoofdprobleem, mogelijk omdat de commandant van het derde legerkorps reeds om 6.00 uur het 6de grensbataljon, dat in de omgeving van Breda was gelegerd, opdracht had gegeven naar de Moerdijk te trekken teneinde daar de tegenaanval in te zetten.²⁴

Voor de ontzetting van Dordrecht kon de Groep Kil het beste de bij Strijen en daar ten oosten van gelegen eerste twee compagnieën en twee secties van de mitrailleurcompagnie van 11-28 RI vrijmaken. Om niet te veel tijd te verliezen liet Calmeyer de derde compagnie en de andere mitrailleurafdelingen die langs de Kil tegenover Willemsdorp in stelling lagen, daar blijven om in hun plaats de reeds naar Maasdam gedirigeerde eerste compagnie van 1-34 RI aan de aanvalsgroep toe te voegen. Deze compagnie minus één sectie was door de Groep Spui beschikbaar gesteld en had zich reeds vanuit Numansdorp op weg naar Maasdam begeven. Het basisidee was om van het geheel een versterkt bataljon te maken, waarbij de versterking in dit geval geleverd werd door twee secties mortieren, die uit de regimentsondersteuning afkomstig waren.²⁵ Als we er echter bedenken dat twee secties mitrailleurs alsmede één tirailleurssectie moesten worden achtergelaten, was er amper sprake van 'versterking'.²⁶

De leiding werd opgedragen aan de commandant van 11-28 RI, majoor D.P. Ravelli. Deze, door diverse van zijn mannen als enigszins formeel en afstandelijk gekenschetste beroepsofficier was van oorsprong geen infanterist. Hij was als marinier opgeleid maar had in het begin van de jaren dertig de overstap naar de landmacht gemaakt, omdat hij als kapitein bij de mariniers geen

verdere promotie kon maken.²⁷ Of die andere oriëntatie hem in de Meidagen in de weg gezeten heeft, is moeilijk te zeggen. Gedurende de mobilisatie had hij samen met zijn adjudant, res. eerste luitenant mr. M. van der Have, in organisatorisch opzicht in elk geval bekwaam genoeg leiding gegeven aan het bataljon.

Majoor Ravelli en luitenant Van der Have op de bataljonspost bij Garage Nefkens aan de Bouwstraat in Utrecht, in het najaar van 1939. (FOTO: COLLECTIE J. ZEEMAN)

Hem werd op zijn commandopost te Strijen door Calmeyer met een schets op de stafkaart uitgelegd dat de vijand op het Eiland van Dordrecht in het bijzonder Amstelwijck, de Tweede Tol en Willemsdorp had bezet, terwijl zich bij Zeehaven en Zuidendijk nog eigen troepen bevonden, 'respectievelijk één sectie van 14 C. Pn. en personeel van III-14 RA.' Ravelli kreeg opdracht met zijn troepen '...bij 's-Gravendeel over te gaan, Amstelwijck te nemen en vervolgens tussen de spoorbaan en Krispijn (vc. 105-423) door te stoten naar Zuidrand Dordrecht (gevechtsdoel)'²⁸. Daar moest verband worden opgenomen met overste Mussert, de Kantonnementscommandant te Dordrecht. De aanval zou rechtstreeks ondersteund worden door I-23 RA die met een groot aantal stukken geschut bij 's-Gravendeel in stelling lag. Ondertussen was de eerste compagnie van II-28 RI onder leiding van kapitein Schouten met een sectie zware mitrailleurs onder bevel van sergeant Hendriks al op rechtstreekse aanwijzing van Calmeyer met de veerpont over de Kil gezet om bij Wieldrecht een bruggenhoofd te vormen.

Calmeyer had graag gezien dat de aanval reeds in de loop van de middag zou zijn ingezet. Dat was echter onmogelijk omdat de tweede compagnie die met auto's uit Strijensas en omgeving moest komen – luitenant Van der Grijn meldt dat hij pas om 13.30

uur via een ordonnans het verzamelbevel van zijn compagniescommandant kreeg -, uren vertraging opliep omdat enkele particuliere chauffeurs bij een beschieting ter hoogte van Mookhoek de auto's verlieten en dekking zochten. Kapitein Belgraver en zijn sectiecommandanten hadden de grootste moeite om iedereen weer *en colonne* te krijgen, zodat zijn compagnie pas omstreeks 19.15 uur bij de kerk in 's-Gravendeel aankwam. Van daar werden de mannen zo snel mogelijk overgezet naar Wieldrecht om zich daar bij de aanvalsformatie aan te sluiten. Calmeyer was persoonlijk bij de overtocht aanwezig om de mannen moed in te spreken met het bericht van de legerleiding dat de door de Duitsers bezette vliegvelden op één na waren heroverd.²⁹ Het werd '...met hoerageroep begroet; het moreel van de troep was goed'.

In 's-Gravendeel had in de tussentijd, om precies te zijn om 15.00 uur,³⁰ een stafbespreking plaatsgevonden ten burele van de artilleriecommandant van II-23 RA luitenant-kolonel Siedzes des Plantes, waarbij Calmeyer in het bijzijn van zo'n twintig officieren het aanvalsplan nader uiteenzette. Verbindingsofficier luitenant Zeeman schrijft in zijn verslag dat het bataljon daarbij alleen vertegenwoordigd was door majoor Ravelli en diens luitenant-adjutant Van der Have. Dat klopt in zoverre, dat twee van de drie compagniescommandanten er niet bij konden zijn – Belgraver arriveerde uren later en Schouten bevond zich al aan de andere kant van de Kil – en dus pas later van details van het aanvalsplan op de hoogte konden worden gesteld. De commandant van de tweede mitrailleursectie, luitenant Crabbendam, wist ons in 1985 echter mee te delen dat hij wel aan de bespreking had deelgenomen. Zeeman geeft verder nog als detail dat alleen Ravelli de beschikking had over een stafkaart van het voor het bataljon onbekende gevechtsterrein op het Eiland van Dordrecht.

De aanval op Amstelwijck en Gravestein

De aanval werd ingezet om 19.45 uur (uur U) met voorbereidend vuur van de artillerie, gadeslagen door kapitein Calmeyer, die in zijn memoires het oprukken van de groep als 'het hoogtepunt van de oorlogsdagen' beschrijft.³¹ Om de inzet van de kanonnen ook later te begeleiden werd res. eerste luitenant De Wit van I-23 RA met een kortegolfzender met het bataljon meegestuurd. Daardoor kon dus niet alleen contact met Siedzes des Plantes maar ook met Calmeyer onderhouden worden. De aanval zelf werd geheel volgens het voorschrift 'gevechtshandelingen' opge-

zet en uitgevoerd.³² De eerste compagnie onder leiding van kapitein Schouten, die als sinds de voormiddag het bruggenhoofd van Wieldrecht beschermd had, zou als ondersteuningscompagnie fungeren en moest dus de andere twee compagnieën eerst door haar terrein laten trekken. De laatst aangekomen tweede compagnie onder bevel van kapitein Belgraver vormde de rechterflank, en zou dus ten zuiden van de Reeweg voorwaarts gaan. De noordelijke flank werd ingenomen door 1-1-34 RI onder kapitein Van den Bosch. Elk van deze twee frontcompagnieën trok op over een breedte van driehonderd meter, steeds met twee secties voorop en twee secties daarachter, plus een zware mitrailleur ter ondersteuning. De commandogroep en de stafcompagnie volgden op korte afstand. De eerste compagnie werd geacht de aanval te dekken door de vijand in het zuiden (uit de richting van de Tweede Tol) in de gaten te houden.

Over het precieze tijdstip waarop de beweging werd ingezet, verschillen de gevechtsrapporten (vijf of tien minuten na uur U). Duidelijk is echter dat de opmars in verspreide formatie door het open veld³³ vrij langzaam verliep. Verder is bekend dat de mortiersecties met hun vier mortieren van 8 cm zich volop lieten gelden maar daarbij wel enige schade in de eigen gelederen aanrichtten. Anders dan Ravelli, die meent dat ze geen ongelukken veroorzaakten, meldt Belgraver dat twee man van de linkerachtersectie in zijn onmiddellijke nabijheid door het mortiervuur gewond zijn geraakt.

Tegenstand werd niet ondervonden. De voorste compagnieën stuitten langs de Reeweg op gesneuvelden van 1-28 RI Ravelli, Van der Grijn en ook anderen zagen dat van en naar het bosperceel dat Amstelwijck omgaf, af en toe een Rode-Kruisauto reed. Zeeman merkte zelfs op dat er een rood-wit-blauwe vlag en een Rode-Kruisvlag bij het complex wapperden. Zodra dat duidelijk werd, kregen de mannen bevel met vuren te stoppen. Achteraf bleek dat drie Nederlandse arts-officieren al in de vroege morgen in de villa van Amstelwijck een hulpverbandpost hadden ingericht. Ze hadden daarvan herhaaldelijk mededeling gedaan aan overste Mussert, maar die had het bericht kennelijk niet aan de Groep Kil doorgespeeld. Geen wonder dat Ravelli in zijn rapport kon schrijven dat hij de indruk kreeg dat het vermoeden van Groep Kil als zou Amstelwijck bezet zijn geweest, op een misverstand moest berusten.

Omstreeks 21.00 uur hadden de voorste linies na bijna ander-

halve kilometer de kruising van de Reeweg met de straatweg Dordrecht-Willemsdorp bereikt. Daarmee is overigens niet de nieuwe rijks- of autoweg van Dordrecht naar de Moerdijkbrug bedoeld maar de weg naar Willemsdorp die even ten noorden van Amstelwijck naar het westen buigt. De mannen van 2-II-28 RI troffen daar twee lijken en de uitrusting van een groep behorende tot de mitrailleurcompagnie van het eerste bataljon 28 RI aan, met een zware mitrailleur die volledig gevechtsklaar opgesteld stond. De soldaten van 1-I-34 RI vonden even noordelijker de uitrustingen van een Nederlandse sectie infanterie, afgehangen in flankcolonne, evenals een onbeheerde legerauto en een groot aantal legerfietsen. Luitenant Jonker van deze compagnie schrijft dat een nader bevel om nog paar honderd meter verder op te rukken tot 'een volgende kunstweg' (lees: de nieuwe autoweg of rijksweg) gedurende de uitvoering ingetrokken werd, omdat de voorsectiën Duitse militairen hoorden voorbijtrekken', wat erop wijst dat de autoweg op dat moment nog werd gebruikt door parachutisten die zich naar de bruggen gaven.

Over de bezetting van Amstelwijck wordt vreemd genoeg in geen enkel verslag gesproken. De voorste compagnieën namen omstreeks 21.30 uur stellingen in langs de Dordtse straatweg, 1-I-34 RI meer naar het noorden en 2-II-28 RI meer naar het zuiden. Ravelli liet nu ook de eerste compagnie over de Reeweg optrekken tot circa tweehonderd meter ten westen van de genoemde kruising. Verder gaf hij bevel de keukenwagens naar voren te verplaatsen om voor warm eten te zorgen. De troep kreeg inderdaad een stevig maal voorgeschoteld, bestaande uit kapucijners met rundvlees. Omdat het ondertussen donker was geworden, besloot Ravelli voorlopig ter plaatse te blijven, de mannen te laten uitrusten en pas bij het aanbreeken van de dag de opmars voort te zetten. Volgens hem was een verdere tocht door het open veld veel te lastig in het donker, gelet op alle moeilijkheden die het bataljon al bij het kruisen van sloten en waterlopen had ondervonden. Hij gaf dit voornemen om 21.35 uur via de ultrakortegolfzender van luitenant De Wit door aan de commandant van Groep Kil. Die kon zich daar echter niet mee verenigen omdat hij meende dat het opmarcherende bataljon bij daglicht ten prooi zou vallen aan Duitse vliegtuigen. Hij sommeerde Ravelli dus om 'onverwijld' door de stoten en zijn opdracht uit te voeren.³⁴

De mars naar Dordrecht langs de Zeehaven over de Mijlweg

Hoe kon en moest Ravelli dit nu aanpakken? Zijn gevechtsdoel was – het zij nogmaals benadrukt – het bereiken van de zuidrand van Dordrecht, via een route tussen de spoorbaan en de wijk Krispijn.³⁵ Dat betekent dat hij een omtrekkende beweging had moeten maken langs de zuid- en ooststrand van Krispijn. Een blik op de topografische kaart laat zien dat het bataljon daartoe niet per se genoodzaakt was dwars door het akkerland en de weilanden te trekken. Er waren twee wegen om uit te komen op de Patersweg, die Krispijn aan de zuidkant begrenst. Daarbij moest de nieuwe autoweg worden gekruist bij een van de daarover aangelegde viaducten. De ene route zou de groep over het viaduct ten noorden van Amstelwijck op de Amstelwijckse weg hebben gebracht. Dat was de oostelijke parallelweg langs de autoweg en als zodanig het verlengde van de Admiraal De Ruyterweg. Die had het bataljon dan ruim vijfhonderd meter naar het noorden moeten volgen om via een haakse bocht rechtsaf de Krabbeweg naar het oosten in te slaan en vijfhonderd meter verder bij de aansluiting op de Zuidendijk opnieuw naar het noorden te trekken tot de kruising met de Patersweg. De andere route voerde langs de oude Dordtse straatweg – in feite de westelijke parallelweg van de autoweg – bij de Zeehaven omhoog, langs het havendijktracé³⁶ tot aan het viaduct aan de noordoostkant van die Zeehaven, dat de verbinding over de autoweg met de nieuwe Dordtse buitenwijk aan de Zeehavenlaan verzorgde. Via de Zeehavenlaan, die bij de Zuidendijk overgaat in de Patersweg, zou de groep dan even goed de zuidrand van Krispijn hebben bereikt.

Er is geen enkele aanwijzing dat Ravelli ook maar één van beide routes heeft overwogen. Voor een goede topografische oriëntatie had hij zich toch al weinig tijd gegund, want toen Mussert hem de volgende morgen versterking ‘via de Zuidendijk’ toezegde, kwam hij bij het raadplegen van de stafkaart samen met Zeeman tot de voor hem verwarrende maar toch allerminst verrassende ontdekking daar twee Zuidendijken op aangegeven waren – het betrof immers een lange voormalige zeedijk met een haaks verloop! Die avond besloot hij meteen langs de Dordtse straatweg te trekken³⁷ en bij de Zeehaven verder naar het noorden te marcheren alwaar deze weg een andere naam aannam: die van Mijlweg. Aldus zou hij de buurschap De Mijl passeren om daarna oostelijk af te buigen naar wat hij als de zuidrand van Dordrecht zag. Om 23.00 uur riep hij ter hoogte van kilometerpaal 47 zijn compagniescom-

mandanten bij elkaar om hun dit plan mee te delen en er een toelichting op te geven. Hij motiveerde het met de overweging dat een mars door het terrein niet uitvoerbaar was en '...het complex Zeehaven door eigen troepen bezet [was]'.

Dat laatste was zeker niet het geval. In het oorspronkelijke bevel wordt alleen gemeld dat zich bij de Zeehaven nog eigen troepen bevonden, te weten een sectie van 14 C. Pontonniers (de groep van Ruige). Het is niet bekend hoe Ruige zijn positie aan de Groep Kil had doorgegeven, maar we herinneren ons dat zijn sectie stellingen had ingenomen aan de westkant van Krispijn op het kruispunt van de Frans Lebrethlaan en de Zuidendijk, oostelijk van de nieuwe autoweg en de parallel daaraan lopende Admiraal De Ruyterweg. Hooguit kon hij wachtposten hebben uitgezet bij het Zeehavencomplex, ter hoogte van een der viaducten. In dit opzicht was de informatie die Calmeyer aan Ravelli had meegegeven dus betrekkelijk vaag.

Belangrijker is echter de vraag hoe Ravelli kon menen dat hij via de Mijlweg bij de Zuidrand van Dordrecht kon uitkomen. Het antwoord lijkt me even simpel als voor de hand liggend. De Zuidrand van Dordt was voor hem synoniem aan het spoorwegstation. En dat kende hij omdat hij er op de 12de april met het bataljon was uitgestapt om naar de Hoekse Waard te marcheren. Ravelli had deze route omgekeerd gelopen toen hij met zijn bataljon vanuit fort Blauwkapel te Utrecht naar Strijen was getrokken. Kapitein Rinse van de mitrailleurcompagnie van II-28 RI maakt er in zijn herinneringen verslag van: 'In den middag werd gemarcheerd langs de Zeehaven.'³⁸ Door deze noordwestelijke weg naar het station te kiezen, bleef de majoor dus op bekend terrein. Op zichzelf was dat zo gek nog niet, als men buiten beschouwing laat dat hij op die manier zijn mannen als vanzelf in het schootsveld van de bij de brugoprit genestelde parachutisten manoeuvreerde – waarvan hij blijkbaar uit zichzelf noch via Calmeyer een tactisch vermoeden had gekregen. Daarbij kwam nog een andere overweging. Volgens een aanvullend rapport dat Ravelli als toelichting op zijn eerste complete gevechtsverslag indiende, schreef hij verondersteld te hebben dat de tegenstander eerder de nieuwe weg dan de 'oude weg' zou afsluiten, wat dan reden was om voor de laatste te kiezen.

Hij deed van zijn keuze echter geen mededeling aan de Groep Kil, vermoedelijk omdat hij niet meer over verbindingen beschikte. Luitenant De Wit met zijn kortegolfzender was door hem kort

voor of tijdens de rustpauze terug naar 's-Gravendeel gezonden. Ordonnansen zijn er verder niet op uitgestuurd om contact te onderhouden. Het verslag van kolonel Van Andel meldt hier op enigszins dramatische toon dat na het afbreken van de kortegolfverbinding niets meer van het bataljon werd vernomen.³⁹ Zoals we nog zullen zien was dat niet helemaal waar, maar zeker is wel dat Van Andel en Calmeyer de mars van het bataljon naar De Mijl niet hebben kunnen volgen.

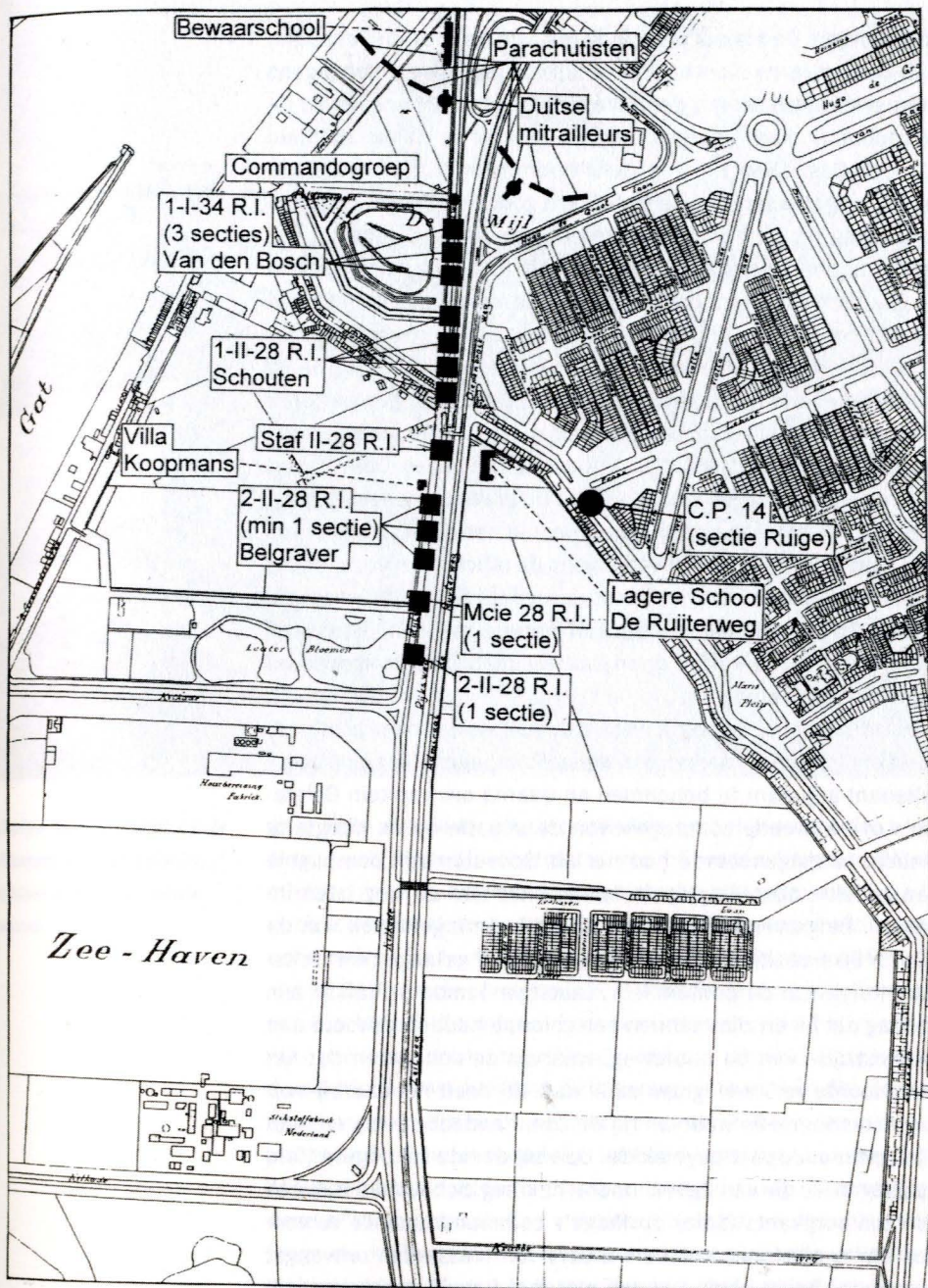
Ravelli liet het bataljon in colonne opstellen met 1-I-34 RI als voorhoede. Dat laatste lag voor de hand omdat deze compagnie door haar linkerflankpositie tijdens de eerdere aanval intussen de meest noordelijke afdeling vormde. Daarna volgde op tweehonderd meter afstand de eerste compagnie van II-28 RI, die na de aanval op Amstelveen over de Reeweg was komen aanmarcheren. In de ruimte tussen deze compagnie en de eerste drie secties van de tweede, bevond zich op vijftig meter afstand het gedeelte van de stafcompagnie van II-28 RI dat nuttig genoeg geacht werd om mee te trekken.⁴⁰ Daarna volgde een sectie mortieren⁴¹ en op vijftig meter daarachter de laatste afdeling van de tweede compagnie, bij wijze van achterhoede. Drie van de vier zware mitrailleurs (anderhalve sectie) werden na overleg met luitenant Crabbendam samen met de 'trein' tot nader bevel ter plaatse achtergelaten. In het donker waren de moeilijk te hantieren watergekoelde Schwarzlose-mitrailleurs op hun affuiten lastig voor een aanvalsactie te gebruiken, aldus Crabbendam. Niettemin is er toch één stuk, onder commando van sergeant Kuiper, meegevoerd en later nog in een gevechtsofstelling gebruikt.

Over het tijdstip waarop de colonne zich in beweging zette, geven niet alle rapporten dezelfde informatie. Ravelli heeft het over 23.00 uur, maar dat moet een vergissing zijn omdat hij zich omstreeks die tijd met zijn compagniescommandanten over het opmarsplan onderhield. Sergeant Bouwmeester van de stafcompagnie en luitenant Jonker van 1-I-34 RI hebben het over 23.30 uur, maar luitenant Hooghiemstra van dezelfde compagnie en ook kapitein Belgraver van 2-II 28 RI noemen 24.00 uur als vertrektijd. Die tijd wordt ook door Calmeyer genoemd. Het zal dus om middernacht zijn geweest dat het bataljon voorwaarts ging.⁴² In het uitgebreide persoonlijke verslag van luitenant Van der Grijn wordt gemeld dat dat 'rokend en pratend' gebeurde. Zijn indruk werd in 1984 bevestigd door sergeant Bouwmeester die ons toen vertelde dat de groep in zijn herinnering op betrekkelijk lawaaige wijze voortmarcheerde.

‘Geen patrouille vooruit’: zo wordt droogjes geconstateerd in het verslag van sergeant Van Doorn. Achteraf gezien is het makkelijk om te oordelen dat Ravelli er verstandig aan had gedaan een verkenningsgroep erop uit te sturen om contact met Ruige te leggen, aangezien die goed was ingelicht over de posities van de Duitsers. Maar kennelijk vertrouwde hij alleen zichzelf en zijn adjudant Van der Have de spitspositie toe. Beiden gingen immers voorop, samen met sergeant Bouwmeester van de stafcompagnie en vier rijwielordonnansen. Ook Ravelli en Van der Have hadden een fiets mee, waarvan ze trouwens ook echt gebruik maakten. ‘Met den luitenant-adjudant en enige ordonnansen reed ik van tijd tot tijd langs de colonne,’ schrijft hij in zijn hoofdrapport. Bij de Zeehaven gekomen, waar de weg omhoog ging, viel het iedereen op dat in de omgeving aan de rechterzijde van de autoweg – die door sommigen voor een kanaal werd gehouden – een rij lantaarns brandde. Dat was de straatverlichting van de Zeehavenlaan, die oostelijk naar de wijk Krispijn voerde. Van der Grijn merkte op dat uit het dak van een daar bevindend huis constant een grote vlam lekte, ‘...welk vuur bijna de gehelen nacht bleef branden’. Het gaf hem en zijn sectie de indruk dat het constant werd onderhouden en als bakken voor vliegtuigen dienst deed. Dat was echter niet het geval. Het betrof een huis dat ’s ochtends bij de opmars van de Duitse parachutisten tegen kapitein Mantel in brand was geraakt en nu verlaten was.

Bij de Glazenstraat, die min of meer het verlengde van de Zuidendijk vormde west van de parallel lopende Mijlweg, de autoweg en de Admiraal De Ruyterweg, en die ook met een loopbrug met die Zuidendijk was verbonden, deed Ravelli de colonne vijf minuten halt houden omdat de weg er was opgebroken. Toen bleek dat het wegdek even verderop weer goed te belopen was, gaf hij de troep bevel om verder te marcheren. Vermoedelijk heeft deze manoeuvre tot verkleining van de tussenruimten geleid, omdat de achterste groepen het stopbevel later kregen dan de eerste.

Toen Ravelli en Van der Have om circa 1.30 uur op de fiets zo’n tweehonderd meter ten noorden van de Glazenstraat waren gekomen, op twintig meter gevolgd door Bouwmeester en zijn ordonnansen, werd er uit het noorden met een mitrailleur gevuld, zonder dat dit nog tot slachtoffers leidde. Beide officieren bevonden zich toen halverwege de Glazenstraat en de Bewaarschool aan het noordelijke uiteinde van de Mijlweg, waar de Duitsers op dat moment hun Nederlandse krijgsgevangenen onder bewa-

De positie van de Groep Ravelli langs de Mijlweg ten westen van Dordrecht op 11 mei omstreeks twee uur (aangegeven op een gemeentekaart anno 1940).

king hielden. De majoor en ook de rest van de voorhoede dekten zich daarop in de slootkant westelijk langs de weg. Vervolgens bewogen Ravelli en Van der Have zich langs Bouwmeester en de ordonnansen naar achteren om bevelen uit te delen. Kapitein Van den Bosch van 1-I-34 RI kreeg opdracht met zijn compagnie zo stil mogelijk ter plaatse te blijven: zodra de schemering zou aanbreken moest hij met zijn groep 'oplossen en door het terrein in noordelijke richting doordringen' tot de eigen troepen in de Zuidrand van Dordt hadden bereikt. Vervolgens liepen Ravelli en Van der Have verder naar achteren, naar de compagnie van Schouten, tot er plotseling een schot viel en Van der Have naast Ravelli in elkaar zakte. Hij bleek in de buik te zijn geraakt door een nerveuze korporaal-tamboer van 1-II-28 RI die de enigszins gezette luitenant-adjutant in het donker voor een Duitser had aangezien.⁴³ Schouten snelde te hulp met twee ziekenverplegers, die de dodelijk gewonde Van der Have in een nabijgelegen huis onderbrachten. Ravelli liet vervolgens de officier van gezondheid Wink per telefoon uit Wieldrecht oproepen. Deze was snel met een vrachtauto ter plaatse maar kon niet veel meer doen dan constateren dat Van der Have dood was. Hij deed zijn overschot naar 's-Gravendeel vervoeren.

Na dit drama bewoog Ravelli zich nog verder naar achteren, eerst om luitenant Zeeman van de stafcompagnie tot zijn nieuwe luitenant-adjutant te benoemen en daarna om kapitein Belgraver van de tweede compagnie van de situatie op de hoogte te stellen. Laatstgenoemde had net als Schouten zijn compagnie een gedekte opstelling in de tuinen links van de weg laten innemen. Belgraver was intussen op de hoogte gekomen van de vijandelijke posities doordat hij contact had gekregen met luitenant Ruige van de pontonniers. Laatstgenoemde schrijft in zijn verslag dat hij en zijn mannen een colonne hadden gehoord aan de westzijde van de hoofdweg, waarvan ze aannamen dat het de beloofde versterking van 28 RI was. Hij heeft het daarbij over twee compagnieën waarvan hij de commandant opving en naar zijn commandopost begeleidde. Daarbij doelde hij ongetwijfeld op Belgraver, die van Ravelli opdracht kreeg zich samen met een van zijn sergeants (Sala) op Ruige's commandopost te vervoegen om er telefonisch nadere orders van Mussert in ontvangst te nemen. Ruige heeft dus zelf niet met Ravelli gesproken. Uit het gegeven dat hij slechts twee in plaats van vier compagnieën waarnam, valt af te leiden dat hij zijn wachtpost eerst aan de an-

Duitse parachutisten op de Maasbrug bij Dordrecht.

(FOTOCOLLECTIE STADSARCHIEF DORDRECHT)

dere zijde van de loopbrug posteerde op het moment dat 1-I-34 RI en 1-I-28 RI de Glazenstraat al voorbij waren. Sergeant Bouwmeester noch de luitenants Hooghiemstra en Jonker van 1-I-34 RI, noch luitenant Verheij van 1-II-28 RI maken immers melding van pontonniers. De eerste afdeling die kennismaakte met de 'enkele wachtpost' van de CP 14 was de staf onder leiding van Zeeman; een wachtpost die volgens Van der Grijn van 2-II-28 RI voorzien was van een ultrakortegolfzender en die namens Ruige meedeelde dat het wachtwoord 'Scheveningen' was.⁴⁴ En dus hoorde Ravelli pas op zijn route naar achteren van het feit dat zich een paar honderd meter noordelijk van de Glazenstraat bovenop de betonnen brugconstructie die de autoweg richting Maasbruggen deed afbuigen, een Duitse mitrailleur bevond, en dat ook verder langs de Mijlweg een door parachutisten bediende mitrailleur was opgesteld.⁴⁵ Het was te laat om de voorste groep nog te kunnen waarschuwen.

De beschieting van 2.30 uur en de terugtrekking op het Zeehavencomplex

Vooraan was het ondertussen onrustig geworden. Af en toe schoten de Duitsers lichtpatronen af die het terrein helder verlichtten, en waarvan veel soldaten knap zenuwachtig raakten. In deze situatie wilden Bouwmeester en zijn ordonnansen, nu de majoor dan toch de troep bevolen had het daglicht af te wachten, terug om zich bij hun stafcompagnie aan te sluiten. Maar dat bleek onmogelijk omdat de hun onbekende soldaten van 34 RI, die zich aan weerszijden van de weg dekten, hen niet lieten passeren. Zij zagen de ordonnansen voor vijanden aan en losten een paar schoten, wat de Duitsers weer de nodige aanwijzingen gaf over hun positie. Die vuurden met lichtspoomunitie en knalden omstreeks 2.30 uur toen het licht begon te worden en de contouren van de opeengepakte eerste compagnie zichtbaar begonnen te worden, er in volle hevigheid op los. Luitenant Jonker schrijft dat zijn sectie zowel van links als van rechts beschoten werd. De aanvankelijke gedachte – opgeworpen door Ravelli – dat 1-I-34 RI zich tussen eigen en vijandelijk vuur bevond, bleek onjuist. De compagnie werd van alle kanten door de Duitsers onder vuur genomen. Kapitein Van den Bosch, luitenant Van Couveren en negentien soldaten kwamen daarbij om het leven, terwijl tal van anderen gewond raakten. Met name de voorlopende eerste sectie en de commandogroep leden grote verliezen.

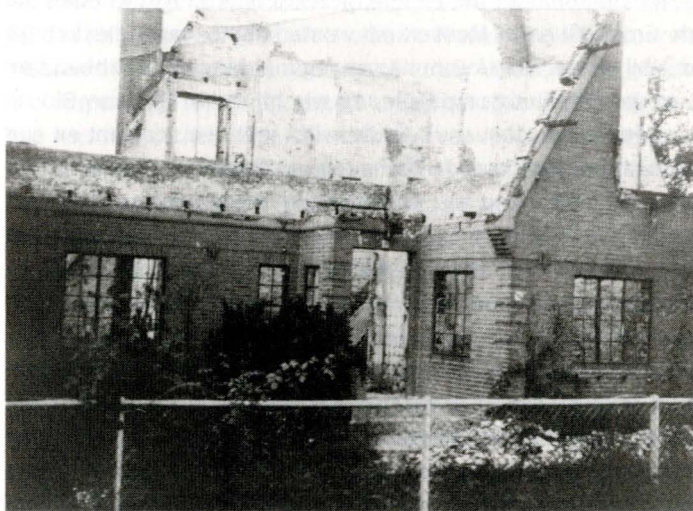
Na een kwartier werd er ‘terug, terug’ geroepen en volgde een wilde vlucht naar achteren, waarbij de meeste soldaten hun wapens achterlieten. Luitenant Hooghiemstra van de tweede sectie wist nog een lichte mitrailleur mee te nemen. Hij stootte bij de terugtocht op de eerste compagnie van kapitein Schouten, bij wie hij zich vervolgens aansloot. Volgens hem hebben de meeste leden van zijn compagnie zich in huizen ten noorden van de Glazenstraat verborgen, tot zij daar door de Duitsers gevangen werden genomen. Anderen zijn met medeneming van soldaten uit achterliggende compagnieën in grote paniek naar Wioldrecht gevlucht, waar ze het gerucht verspreidden dat het bataljon ‘vernietigd’ was.

Ook delen van de eerste compagnie drongen in grote verwarring naar achteren. Luitenant Verheijen hoorde zijn collega Saris van de eerste sectie schreeuwen dat ze terug moesten trekken achter de villa. Dat was een groot leegstaand woonhuis van de familie Koopmans, westelijk langs de Mijlweg, even ten zuiden

van de Glazenstraat. Na het eerste mitrailleurvuur had Zeeman zich daar verschanst, mede om te proberen via de telefoon een verbinding met de Groep Kil tot stand te brengen; wat overigens niet zou lukken. Verder bevond Ravelli zich in de nabijheid en lagen manschappen er van de tweede compagnie onder bevel van luitenant Van der Grijn in dekking in door laag hout omgeven tuinen. Verheijen probeerde op hun flank een tweede opstelling te maken en ervluchtende manschappen bij te doen aansluiten. Dat kostte grote moeite vanwege de paniek die zich van de troep had meester gemaakt. Volgens Van der Grijn was er de eerste ogenblikken geen beweging te krijgen in de plat op de grond gelegen soldaten. Pas door enkele malen in de lucht te vuren slaagde hij erin ze in een verdedigingslinie te manoeuvreren. Niet allen waren echter apathisch, want achter de villa wisten mannen van de mitrailleursectie onder bevel van sergeant Kuiper het enige, op een kar meegenomen zware machinegeweer in stelling te brengen om het Duitse vuur te beantwoorden.

Het verwoeste huis van de familie Koopmans aan de Mijlweg kort na de meidagen van 1940.

(FOTO: COLLECTIE J. ZEEMAN)

Toch bleek het lastig tot een geordende verdediging te komen, temeer daar de parachutisten in de tegenaanval waren gegaan en vanuit de Glazenstraat naar het zuiden opdrongen, daarbij gesteund door mortieren. Om die reden gaf Ravelli zijn nog overgebleven manschappen bevel zich terug te trekken op het langgerekte bosperceel noordelijk van de Zeehaven, dat bekendstond als het Bos van Blussé. De zware mitrailleur kon niet over

de diepe greppel bij de bosrand worden getild en moest er dus omheen worden getrokken over de weg, die onder vuur lag.⁴⁶ Ondertussen was kapitein Belgraver dan eindelijk teruggekomen na een verblijf op de commandopost van Ruige. Hij had de loopbrug niet meer kunnen nemen omdat die nu constant onder vuur lag, maar was erin geslaagd de autoweg verder zuidelijk over te steken ter hoogte van het genoemde bos. Volgens zijn verslag trof hij daar de groep in enige verwarring. Maar hij kon de majoor dan toch nadere orders van hogerhand meedelen sinds hij bij Ruige verbinding had gekregen met zowel Mussert als de chef-staf van de Groep Kil. Laatstgenoemde had zich daarbij echter niet meer met de directe bevelvoering bemoeid. Want het was Mussert die Ravelli via Belgraver de vreemde opdracht gaf om met één compagnie naar de Zwijndrechtse brug op te rukken en met een andere een aanval te doen op Amstelwijck, met steun van een compagnie wielrijders.

In de tussentijd had luitenant Zeeman, die nu de functie van luitenant-adjutant uitoefende, gezocht naar mogelijkheden om de Groep Kil en/of Mussert om versterking te vragen. Hij schrijft dat hij op dat idee kwam na overleg met luitenant Crabbendam van de mitrailleurcompagnie, op wie hij in het Bos van Blussé was gestuit en die vanuit Amstelwijck met een sergeant en een soldaat per fiets naar de Zeehaven was komen rijden om te zien wat er aan de hand was en waar 'zijn' meegezonden zware mitrailleur was gebleven. Zeeman wist de brede sloot tussen het Bos en het Zeehaventerrein over te steken en kreeg in een van de loodsen aan de noordzijde van het Zeehavencomplex telefonisch contact met de Groep Kil. Het bruske antwoord – vermoedelijk van Van Andel – was echter: 'Ik heb niets meer met jullie te maken. Jullie vallen nu onder overste Mussert.'⁴⁷ Volgens Zeeman kreeg hij daarop wel Mussert aan de lijn maar kon hij niets met hem bespreken omdat de majoor er niet bij was. Hij kon daarom niets anders doen dan naar het Bos terugkeren, terwijl Crabbendam zich naar 's-Gravendeel haastte om zijn zware mitrailleurs en andere versterkingen te halen. Hij zou daar overigens niet in slagen.⁴⁸

Ravelli begreep Musserts bevel niet en liet Zeeman daarom nogmaals de kantonnementscommandant bellen en uitleg vragen. Dit keer luidde de opdracht dat het Zeehavencomplex van de vijand gezuiverd en bezet moest worden. Langs de Zuidendijk zou hulp komen van afdelingen wielrijders, die er wel attent op

gemaakt dienden te worden dat ze niet op eigen troepen moesten schieten. Vermoedelijk was het bevel tot zuivering van de Zeehaven ingegeven door de waarneming dat er grote aantallen parachutisten ten zuiden van Dordrecht waren neergekomen. Maar strikt genomen was het een onzinnige opdracht omdat geen van deze nieuwe Duitsers zich nog in het havencomplex had kunnen verschansen. Kapitein Belgraver kreeg niettemin de taak om te verkennen of het complex bereikbaar en bezet was. Toen het eerste wel en het tweede niet het geval bleek te zijn, werd Belgraver met zijn compagnie aan de zuid- en oostzijde van de Zeehaven geposteed, terwijl Schouten met zijn afdeling en de resten van 1-I-34 RI de verdediging aan de noordzijde opgedragen kreeg. Het overgebleven deel van de stafcompagnie werd aan de oostzijde tegenover het viaduct naar de Zeehavenlaan opgesteld.

Van het zuiden kreeg de groep toen inderdaad te maken met eigen vuur van wielrijders. Deze behoorden tot de zogenoemde Lichte Divisie, die in de vroege morgen van 10 mei vanuit Noord-Brabant op pad naar Holland was gestuurd om hulp te bieden bij de bestrijding van de parachutisten. Nadat de divisie door de Waarden was getrokken, slaagde zij er bij Alblasserdam niet in de brug over de Noord te passeren. Een bataljon wielrijders (III-2 RW) was toen echter al ter beschikking van Mussert gesteld ten behoeve van de ontzetting van het Eiland van Dordrecht. Via het veer bij Papendrecht arriveerde het om 1.00 uur in Dordt, waarna het vanuit het Oranjepark bij diverse acties werd ingezet. Twee compagnieën onder bevel van kapitein Wijers marcheerden naar de oostelijke delen van de Zuidendijk ter versterking van de hier nog altijd actieve afdeling artillerie van III-14. RA. Zij kwamen op tijd om vuur uit te brengen op grote aantallen nieuw gedaalde parachutisten. Maar juist toen Wijers hier om 8.30 uur zijn afdeling verder in de strijd wilde werpen, kreeg hij via zijn bataljonscommandant opdracht van Mussert met al zijn mannen een aanval te doen op het complex Zeehaven. Met enige tegenzin – omdat het hem nodig leek ter plaatse door te vechten – stuurde hij de derde compagnie onder bevel van ritmeester Stas via een zuidwestelijke route langs Amstelwijck naar het aanvalsdoel. Hijzelf trok met de tweede compagnie door de wijk Krispijn om de Zeehaven vanuit het oosten te naderen.

Stas doorzocht eerst Amstelwijck, waar hij alleen de hulpverbandpost van dr. Van Loon aantrof,⁴⁹ en liet zijn mannen vervolgens naar het Zeehavencomplex trekken en dat ook beschieten.

Drie officieren van II-28 RI in het najaar van 1939. Van linksaf: luitenant Van der Grijn, kapitein Belgraver en luitenant Crabbendam.

(FOTO: COLLECTIE J. ZEEMAN)

De daar verschanste overgebleven compagnieën van de groep Ravelli hadden al snel door dat het eigen troepen waren die op hen vuurden. Dat kon ook haast niet anders omdat de schoten uit het zuiden en oosten kwamen en de vijand zich noordelijk van hen bevond. Een korporaal ging op zoek naar een rood-wit-blauwe vlag op een van de schepen, om de wielrijders duidelijk te maken dat ze op Nederlanders schoten. En de tamboer van de stafcompagnie blies het Wilhelmus. Toen dat ook niet bleek te helpen, is Ravelli tot driemaal toe met zijn armen op een houtstapel staan zwaaien. Sommigen vroegen zich af of dat nu wel zo verstandig was, maar de majoor werd wonder boven wonder niet geraakt.

Op den duur wisten kapitein Belgraver van 2-II-28 RI en ritmeester Stas elkaar te vinden. Ze ondernamen daarop samen met enkele sectiecommandanten een verkenningsstocht door het zuidwestelijk deel van het Zeehaventerrein, om tot de ontdekking te komen dat zich daar inderdaad geen enkele Duitser bevond. Daarna maakten ze contact met Ravelli die zich met de eerste compagnie en de staf aan de oostzijde van de Zeehaven bevond en daar met mitrailleurs en mortieren beschoten werd door de mannen van Wijers bij de wijk aan de Zeehavenlaan. Hem werd zowel via de telefoon als door middel van een patrouille onder leiding van korporaal Heymans duidelijk gemaakt dat er een misverstand in het spel was, waarna de twee wielrijderscompagnieën opdracht kregen naar Dordrecht terug te keren.

Het opdringen van de Duitsers en de gevangenneming

Intussen had Ravelli opdracht van Mussert bevel gekregen om naar het noorden op te trekken en de Duitsers van de Barendrechtse (lees: Zwijndrechtse) brug te verdrijven. Zo dat eerder al niet uitvoerbaar was geweest, was dat nu al helemaal onmogelijk geworden door beschietingen vanuit de lucht. Van der Grijn rept van een eskader van circa dertig toestellen dat omstreeks 15.00 uur boven Dordrecht opdook. Belangrijker was echter dat de Duitse tegenstand steeds sterker was geworden omdat vanuit Waalhaven nieuwe parachutistenafdelingen waren komen oprukken om de bezetting van de brug te versterken en de verbinding met de Moerdijk herstellen. De leiding van de Duitse troepen was namelijk door het opduiken van de groep Ravelli en het bataljon wielrijders toch enigszins ongerust geraakt over de mogelijkheid de eigen posities te kunnen handhaven. Ze stuurde daarom het derde bataljon valschermjagers onder leiding van de beruchte *Hauptmann* Schulz naar het Dordtse strijdtoneel. Hij zou er in de loop van de morgen met vier compagnieën arriveren en zich onder meer met behulp van ongeoorloofde krijgslisten een weg naar het zuiden banen.

Diverse verslagen van leden van Ravelli's groep geven inzicht in de overrompelingstactiek die door Schulz en de zijnen werd toegepast. Het meest uitvoerig is hier wel het rapport van sergeant-majoor Koops Eendenbak van 1-II-28 RI. Hij had na het eerste vuurgevecht van 2.30 uur met enkele anderen dekking gezocht in en achter een café aan de Glazenstraat. Toen de Duitsers opdrongen, had hij geen kans gezien zich net als veel van zijn mannen op het Bos van Blussé terug te trekken. Hij had zich moeten overgeven en was toen met andere gevangenen – onder wie ook burgers – in de school aan het eind van de Mijlweg ondergebracht. In de namiddag kregen ze opdracht met een groep van ongeveer zestig man in de richting van Amstelwijck te lopen. Ze werden gedwongen om met zakdoeken en een Nederlandse vlag te zwaaien en 'niet schieten, Hollanders' te roepen, uiteraard onder vuur gehouden door parachutisten die gedekt onderlangs de dijk liepen.

Het was deze groep die toen zij op een paar honderd meter de oostzijde van het Zeehavencomplex naderde, de aandacht van Ravelli en zijn officieren trok, op het moment trouwens dat de compagnie van Schouten zwaar onder druk stond van parachutisten die vanuit het Bos in het noordelijk gedeelte van het

Zeehavencomplex penetreerden, tussen de houtstapels door. Ravelli en de mannen bij hem herkenden tussen de groep die over de weg aan kwam lopen in ieder geval Koops Eendenbak. Zij vermoedden dat hij mensen van de eerste compagnie bij zich had die mogelijk bang waren door eigen troepen te worden beschoten. Daarop begaf majoor Ravelli zich erheen, vergezeld van kapitein Belgraver, luitenant De Lange en vaandrig Van Heijl, natuurlijk om op een afstand van vijftig meter tot de ontdekking te komen dat ze onder schot waren van mee geslopen Duitsers die hen vervolgens gevangen namen. Zeeman nam vanuit zijn positie waar dat alle beroepsofficieren Ravelli waren gevolgd.⁵⁰ Belgraver meldt erbij te zijn geweest om net als in het geval met de wielrijders 'regelend' op te treden. Ravelli zelf schrijft dat hij dacht aan de mogelijkheid dat het eigen troepen gelukt was de parachutisten te verdrijven.⁵¹ Dat laatste komt enigszins vreemd over op de lezer wiens oog even eerder is gevallen op de vaststelling dat de Duitsers met kracht oprukten.

Hoe dan ook, toen Van der Grijn bij de tweede compagnie aan de zuidzijde van de Zeehaven door zijn kijker naar het groepje van Ravelli en Belgraver keek, kwamen Schouten, Hooghiemstra en Verheijen er met de resten van de eerste compagnie en 1-I-34 RI aanrennen. Schouten schreeuwde daarbij naar Van der Grijn dat hij het roepen van Koops Eendenbak cum suis als een hinderlaag beschouwde en gaf bevel alle overgebleven mannen te verzamelen. Na enig overleg werd Zeeman erop uitgestuurd om te zien wat er werkelijk aan de hand was. Afgesproken werd dat hij met een zakdoek zou zwaaien als zou blijken dat er inderdaad sprake van een hinderlaag was. Toen Zeeman halverwege was, bemerkte hij opzij van de weg Duitsers met getrokken pistool, waarop hij dus het teken gaf. Zelf kon hij niet meer weggkomen, maar Schouten en de anderen wisten nu hoe de vork in de steel zat.

Schouten meende wel terecht dat er geen kans was de gevangenen, die door meer dan honderd parachutisten omringd waren, te ontzetten en trok met het overschot van het bataljon, zo'n 75 man,⁵² via Amstelwijck terug naar het pontveer te Wieldrecht, alwaar hij om 17.15 uur arriveerde. Hij liet er de groep meteen verdedigingsposities innemen. Via tussenkomst van kapitein Germeaad van 3-III-34 RI werd hem door overste Stroink van 28 RI bevolen het bruggenhoofd bij Wieldrecht bezet te houden, omdat er de Lichte Divisie de volgende dag het Eiland van Dordrecht

zou moeten overmeesteren en dan over het veer bij Wieldrecht oprukken. Niet lang nadien kwam Schoutens groep hier onder heftig vuur te liggen van parachutisten die zich in de tussentijd in boerderijen ter plaatse hadden verschanst. Zij sommeerden Schouten zich over te geven, maar deze weigerde en wist nog drie Duitsers dood te schieten alvorens zelf te sneuvelen. Van der Grijn, Verheijen en Hooghiemstra zagen daarna geen mogelijkheid meer de Kil over te komen en gaven zich noodgedwongen over. En daarmee was ook de weerstand van het laatste nog georganiseerde onderdeel van de groep Ravelli gebroken.

Nabeschouwing

In zijn oordeel over het optreden van het bataljon Ravelli en het mislukken van de aanval wijst Calmeyer als krijgshistoricus allereerst op de gebrekkige leiding van Mussert, die 11-28 RI, de pontonniers en de wielrijders zonder onderling verband naast en zelfs tegen elkaar had laten strijden.⁵³ Verder verwijt hij Ravelli dat die is afgeweken van de hem gegeven opdracht om tussen Krispijn en de spoorbaan op te trekken en dat hij onvoldoende veiligheidsmaatregelen had laten nemen 'tijdens het rusten in de nacht van 10/11 mei'. Vervolgens onderstreept Calmeyer dan nog de onge oefendheid en slechte bewapening van de Nederlanders en de ge oefendheid van, alsook het toepassen van krijgslijsten door de tegenstander. Zien we af van laatstgenoemde twee factoren, die zonder twijfel een rol van betekenis hebben gespeeld, dan wordt de schuld van het drama dus vooral bij Mussert en Ravelli gelegd.

Over Mussert kunnen we kort zijn. Zijn wijze van bevelvoeren is niet anders dan als chaotisch te kwalificeren. Hij was door omstandigheden op een sleutelpositie terechtgekomen waarmee hij gezien zijn achtergrond totaal geen raad wist. Dat zijn beoordeling van de situatie verre van juist was, bleek in het geval van de groep Ravelli wel toen hij deze samen met twee compagnieën wielrijders naar het zuiden van de Zeehaven dirigeerde. Ook in het vervolg van de strijd op de 11de en 12de mei zouden zijn bevelen de Nederlandse troepen in grote moeilijkheden brengen, totdat kolonel Van Andel hem van zijn commando onthief en hij ongelukkigerwijs vanwege vermeend verraad door een nerveuze wielrijdersofficier werd neergeschoten.

En wat Ravelli aangaat: hem treft zeker ook blaam, als hoofdver-

antwoordelijke voor het *en colonne* naar de Duitsers toe leiden van zijn bataljon. Getuige zijn voorop lopen (en fietsen) bij de mars langs de Zeehaven én zijn gezwaai boven op de houtstapels bij de nadering der wielrijders, was hij allesbehalve bangelijk aangelegd. Hetzelfde gedrag tekent echter ook zijn onvoorzichtigheid en gebrek aan tactisch inzicht. De keuze voor slechts de bekende, eerder in omgekeerde richting gelopen route; het niet vooruit zenden van een verkenningsgroep om contact met de pontonniers op te nemen; en het dicht opeengepakt laten rusten van de voorste groepen⁵⁴ na het passeren van de Glazenstraat om 1.30 uur zijn hem als even zo vele fouten aan te rekenen.

Toch gaat ook Calmeyer niet geheel vrijuit als chef-staf van Groep Kil, onder wier operatieterrein het Eiland van Dordrecht hoorde. Zo lang Ravelli de Zuidrand van Dordt niet had bereikt en zich onder commando van Mussert had gesteld, viel hij onder Van An del en dus ook onder de verantwoordelijkheid van Calmeyer. Het is begrijpelijk dat beide heren Ravelli geen precieze plannen hadden meegegeven voor de fase na de verovering van Amstelwijck. Dat Ravelli echter zomaar langs de Zeehaven naar de brugoprit kon marcheren zonder te weten dat hij er op parachutisten zou stuiten, is een aanwijzing dat ook de leiding van Groep Kil daarover geen duidelijk idee heeft gehad, terwijl ze toch uit de berichten van Mantel en Ruige had kunnen opmaken dat de Duitsers daarheen op weg waren geweest.⁵⁵ Dat mag als een beoordelingsfout worden aangemerkt. We weten niet met zekerheid dat Calmeyer persoonlijk de telefoontjes van Belgraver, Ruige en later Zeeman heeft aangenomen – mogelijk is het toch de opvliegende Van An del geweest die laatstgenoemde toevoegde dat hij niets meer met het bataljon te maken wilde hebben, zonder daarvan naderhand iets aan zijn chef-staf mee te delen. Maar de voorstelling van zaken, ook in de memoires van Calmeyer, als zou de Groep Kil na het radiocontact van 21.35 uur zelf geen contact meer met het bataljon hebben gehad, is aantoonbaar onjuist. Dat betekent dat de Groep Kil wel degelijk mogelijkheden heeft gehad om de actie van Ravelli bij te sturen; mogelijkheden die zij onbenut heeft gelaten.

Bijlage:

Gevechtsverslag van res. 1ste luitenant G.C. van der Grijn (Zuidland, 23 mei 1940,⁵⁶ collectie J.A. Mol, Bolsward)

Gevechtsberichten van 10 Mei 1940 3.20 uur tot 11 Mei namiddag. Nadat op 9 Mei bericht was ontvangen, dat buitengewoon verlof weer mocht worden gegeven, was in de troep de atmosfeer alweer volkomen rustig. Niets deed dien avond, welke ik met vaandrig Van Heyl gezellig in den familiekring van onzen kwartiergever bakker Ververs doorbracht, vermoeden dat wij enige uren later uit deze rust zouden gewekt [worden] op een wijze, welke ons nog lang zou heugen. Te 3.20 uur werden Vaandrig Van Heyl en ik wakker door hevig schieten van de luchtafweer. We renden naar de Sluis en zagen op geringe hoogte groote grijze Duitsche vliegtuigen, die parachutisten afwierpen boven het dorp Moerdijk aan de overzijde van het Hollandsch Diep. Bijna gelijktijdig met ons verscheen onze C.C., Kapitein Belgraver. Zoodra wij zagen dat hier geen vergissing mogelijk was, verzamelden wij onze compagnie in de voor ons vak bestemde stellingen langs den rivierdijk, bestaande uit nog slechts gedeeltelijk gereed zijnde houten kisten, bestemd voor opstelling der lichte mitrailleurs en geweeschutters (alleen de groepsschuilplaatsen waren in beton opgetrokken en nog niet geheel gecamoufleerd) en liggende in den Mariapolder. Aldaar ontving iedere man 120 scherpe patronen, de trommels voor de lichte mitrailleurs M 20 werden gevuld, terwijl tevens iedere man 3 handgranaten ontving, welke van slagkwikpijpjes werden voorzien. Door de zenuwen (of opzettelijk?) beweerden enkele soldaten bij het openen der granaten, dat zich daarin zaagsel (sic) bevond. De Hembrug zou verraad hebben gepleegd. Het meerendeel der soldaten was onder de omstandigheden vatbaar voor dergelijke praatjes, zodat ik een handgranaat nam, deze van een slagkwikpijpe voorzag, het touwtje met pen aftrok en in het Hollandsch Diep wierp, waar hij ontplofte, zodat enige oogenblikken later eenige visschen dood op het water dreeven. Het losse trotyl was voor zaagsel aangezien! Te 7.00 uur ontving onze compagnie opdracht, in de kom der gemeente Strijen bij cp. II-28 R.I. te verzamelen. Aldaar ontving ik bevel van mijn C.C. mij ongeveer 2 km ten Westen van Strijen bij de grens van het vak III-28 R.I. op te stellen, de kustwegen af te sluiten tegen dalende parachutisten en weerstand te bieden.

Dit duurde tot ongeveer 13.30 uur toen een ordonnans mij het bevel bracht van den C.C. de troep te verzamelen op den kunstweg Numansdorp Strijen ± 1 km ten Zuiden van Strijen, gedekt tegen vijandelijke vliegtuigen, teneinde per auto westelijk te worden vervoerd naar 's-Gravendeel. Na veel oponthoud (uren!), ontstaan door gebrek aan voldoende voertuigen (het grootste deel moest bij particulieren worden gevorderd) (terwijl op diverse wagens particuliere chauffeurs zaten) begon de tocht naar 's-Gravendeel via de Steenplaats, de Strijense dijk, Mookhoek. Ter hoogte van Mookhoek ontvingen wij het eerste vuur, vermoedelijk van parachutisten langs de Dordtsche Kil, waardoor dadelijk stagnatie ontstond, daar eenige particuliere chauffeurs de auto's verlieten en zich verdekt opstelden langs den dijk. Als er één schaap over de dam is In een oogwenk waren de auto's verlaten en de soldaten zochten een goed heenkomen, hetzij in de boerderijen, hetzij aan den voet van den dijk. In de auto van den C.C. zittend, aan het hoofd der colonne, bemerkten wij gelukkig spoedig, dat een deel der colonne was verdwenen. Met moeite konden we de sectie Maaskant (Luitenant Van Kessel had zich niet als sectiecommandant gemeld) wier commandant een wild verhaal ophing over een beschieting, welke zou hebben plaatsgehad – van dit moment af wantrouwde ik den als N.S.B-er gesignaleerde sergeant Maaskant dubbel en besloot hem speciaal in het oog te houden, wanneer ik daartoe de kans zou krijgen – weer in de auto's te krijgen. Ook dit oponthoud veroorzaakte weer de nodige vertraging in de aankomst te 's-Gravendeel. Hier vond een stafbespreking plaats, waarbij de chef-staf van C. Groep Kil, kapitein Calmeyer, aan C. II-28 R.I., bevelen gaf. Van mijn C.C. vernam ik dat wij met het geheele bataljon zouden worden toegevoegd aan overste Mussert, den garnizoenscommandant van Dordrecht. Wij zouden een aanval ondernemen op Amstelwijck, de c.p. van I-28 R.I., dat in Duitse handen zou zijn. Het bataljon zou bestaan uit 1-II-28 R.I., 2-II 28 R.I., 1-I-34 R.I.⁵⁷ (min 1 sectie) en twee secties van M.C. 28 R.I. Uitgangsstelling [was] Oostzijde Dordtsche Kil ter hoogte van veer 's-Gravendeel-Wieldrecht, langs den Reeweg Zuid, waar C. 1-II-28 R.I. reeds sedert den mid-dag de boerderijen langs den Oostoever der Kil had bezet. De C.C. ontvingen van den B.C. hun opdracht. De Kapitein Van den Bosch, commandant van 1-I-34 R.I. zou Noord van den Reeweg doorstoten tot den Dordschen straatweg (oostgrens den Reeweg n.i.) en vormde de linkerflank. Zuid van den Reeweg zou 2-II-28

R.I. optreden. Ik vormde de linkersectie en was aangeleund op mijn linkerflank aan 1-I-34 R.I. (1-II-28 R.I. was ondersteuningscompagnie). Na een inleidende artilleriebeschieting door 23 R.A. (wier waarnemingspost de kerktoren van 's-Gravendeel was) te U min 10 (uur U was 19.45 uur) werd de aanval ingezet. We moesten in verspreide formatie voorwaarts gaan, de groepen eveneens in verspreide formatie en sprongsgewijze, hoewel geen enkele weerstand werd ondervonden.

Het viel mij op, dat van en naar het boschperceel, dat Amstelwijk omgeeft, steeds Rode Kruis-auto's heen en weer gingen. Ik meldde dit aan mijn C.C. en den B.C. Alvorens het eerste aanvaldoel, de Dordschen straatweg, was bereikt, moesten diverse huizen langs den Reeweg worden onderzocht. Wij passeerden vier langs den weg liggende Hollandsche soldaten, die dood bleken te zijn (blijkens het zakboekje behoorden ze tot I-28 R.I.). Aangekomen ter hoogte van den viersprong der kunstwegen (snijpunt Reeweg Zuid en Dordsche straatweg), vonden wij de uitrusting van een groep, behorende tot een stuk zware mitrailleurs en twee lijen van M.C. I-28 R.I. De zware mitrailleur stond volledig gevechtsklaar: geopende trommel, reservetrommels, benevens een zestal geweren, een pistool en een klewang. Ik liet onmiddellijk de zware mitrailleur, de munitie en de overige wapens achterwaarts brengen naar C. I-II-28 R.I. Geen enkel onderdeel ondervond enige tegenstand. Geruchten drongen tot ons door dat Amstelwijk reeds 's-middags door den regimentsarts als hulpverbandplaats was ingericht en dat daarvan herhaalde malen officieel mededeling was gedaan het hoofdkwartier van Overste Mussert. Een en ander was niet bevorderlijk voor [de] versterking van het moreel van den troep, al gaf het niet ontmoeten van tegenstand wel enige opluchting. In een volslagen duisternis werd daarna gegeten: ik zette posten uit, de keukenwagen kwam naderbij en elke man ontving zijn portie warm eten. Te ± 23.30 uur gaf de B.C. den C.C'n. opdracht naar de Zuidrand van Dordrecht te marcheeren, waar hij nadere bevelen van Luitenant-Kolonel Mussert in ontvangst hoopte te nemen. Blijkbaar was op dat moment geen enkele order van hogerhand bekend.

In marschcolonne, rookend en pratend, ging het bataljon voorwaarts. Voorop 1-I-34. R.I., dan 1-II-28 R.I., staf- II 28 R.I. en tenslotte 2-II-28 R.I. (De twee secties van M.C. II-28 R.I. bleken te zijn achtergelaten. Na een verkenning van hun commandant de res. 1ste Luitenant Crabbendam, vond deze het bataljon om

3 uur 's-nachts bij de zeehaven terug.)⁵⁸ Ik maakte de C.C. er op attent, dat deze wijze van voorwaarts gaan mij bevreesdde. Vóór ons brandde in de overigens duistere omgeving aan onze rechterzijde op ongeveer 1 km afstand een rij straatlantaarns in een der randstraten van Dordtsche buitenwijken, terwijl uit een dak van een zich in die buurt bevindend huis constant een grote vlam lekte, welk vuur bijna den geheelen nacht bleef branden. Het gaf ons den indruk, dat het constant werd onderhouden en als baken voor vliegtuigen dienst deed.⁵⁹

(Dat de B.C. geen enkel bevel had gegeven, teneinde de veiligheid van het bataljon te verzekeren, bleek mij een paar weken na de capitulatie, toen de B.C. mij beval den res. 2de Luitenant Hooghiemstra van 1-I-34 R.I. in Numansdorp op te sporen en hem te verzoeken op den c.p. te komen voor het afleggen van een verklaring. De Luitenant Hooghiemstra was namelijk de enig overlevende officier van 1-I-34 R.I., welks onderdeel in zijn vooruitgeschoven bij de bruggen in Dordrecht bij den eersten overval door Deutsche parachutisten 22 doden te betreuen had, waaronder Kapitein Van den Bosch en Luitenant Van Koeveren [lees: Van Couveren].⁶⁰ In mijn tegenwoordigheid en die van Luitenant Hooghiemstra stelde de B.C. een verklaring op, welke door Luitenant Hooghiemstra moest worden ondertekend, waarin deze verklaarde, dat de B.C. alle veiligheidsmaatregelen bij den bewust opmarsch naar Dordrecht had genomen. Hoewel met zichtbare tegenzin gaf Luitenant Hooghiemstra gehoor aan het bevel de verklaring te tekenen. Na het vertrek van Luitenant Hooghiemstra was de B.C. zichtbaar opgelucht en zei letterlijk: 'Ja, mijnheer Van der Grijn, je weet nooit, hoe het nog eens nodig is, mijn straatje schoon te wasschen.' Tot op den dag van heden kan ik deze woorden weergeven, daar zij als een litteken bij mij achterbleven.)

Toen wij ter hoogte van de villa van Koopman[s] aan de linkerzijde van den straatweg waren aangekomen, moest het gehele bataljon in gesloten formatie rusten op de tegeltrottoirs aan den linkerkant van de straatweg. De Majoor ging met zijn adjudant Luitenant Mr. Van der Have op verkenning. Wij waren juist een wachtpost gepasseerd, voorzien van een ultrakortegolfzender, waarvan de commandant, een Luitenant ons het wachtwoord (dit was 'Scheveningen') gaf. Wij kregen te horen, dat vóór ons bovenop een op 200 meter afstand zich bevindende betonnen brug een Duitsch mitrailleurnest lag. De Kapitein Belgraver kreeg met

ondergetekende opdracht in contact te komen met Luitenant-Kolonel Mussert en de situatie op te nemen. Op het laatste ogenblik achtte de B.C. het in verband met mijn positie als opvolger C.C., dat ik het commando van kapitein Belgraver overnam en dat deze zich moest doen vergezellen door zijn sergeant toegevoegd Sala. Het zou uren duren, alvorens zij terug zouden komen. Het contact met overste Mussert was inderdaad tot stand gekomen; het bevel kwam Amstelwijck tot iederen prijs te bezetten. Het verhaal, dat Amstelwijck als verbandplaats door onzen dokter was ingericht, werd als fabel van de hand gewezen! Het bleek derhalve dat Overste Mussert de teugels niet meer in handen had, hetgeen voor ons officieren een droevig voorteken van naderend onheil betekende, welk onheil niet lang op zich liet wachten. Tijdens [de] afwezigheid van mijn C.C. gaf ik, na overleg met de B.C.⁶¹ bevel, dat de compagnie zoveel mogelijk dekking moest zoeken in de aan den linkerkant van de straatweg gelegen tuinen, welke door laag hout waren omgeven.

Het zal ongeveer 2.30 uur zijn geweest, toen een enkel schot de stilte verstoorde; kort daarop kwam de B.C. van een door hem ondernomen verkenning terug en deelde mee dat luitenant Van der Have door een schot was geraakt. Kort na later verschenen twee hospitaalsoldaten, waaronder soldaat Sudmeijer van 1-II-28 R.I. met een brancard. Sudmeijer deelde mij mede, dat Luitenant Van der Have was gedood door een schot in den buik. Hij zou de eerste zijn van dezen dag en heel spoedig zouden er velen volgen. Het begon iets lichter te worden. Plotseling vuurde een mitrailleur o.a. met lichtspoomunitie in onze richting. De bundel kwam inderdaad van de betonnen brug op ongeveer 150 meter vóór ons, welke plaats de Luitenant, die ons het wachtwoord had gegeven, reeds had aangeduid.⁶² (Een geweldige paniek ontstond onder de troep. Hoewel bijna niemand werd gewond, was de psychologische uitwerking hevig. Veel soldaten lagen dicht opeen plat op den grond. Er was de eerste ogenblikken geen beweging in te krijgen. Door enkele schoten in de lucht af te vuren, waartoe ik me uiteindelijk genoodzaakt zag, kreeg ik de manschappen weer zover dat ze zich ter verdediging opstelden.) Een lichte mitrailleur werd in stelling gebracht, die het vijandelijk vuur beantwoordde. Inmiddels ontwikkelde zich tusschen de voor ons liggende compagnie 1-I-34 R.I. en later ook 1-II-28 R.I. en den vijand een hevig vuurgevecht. De eerste manschappen van 1-II-28 R.I. kwamen in grote verwarring naar ons toehollen.

Zij waren totaal overstuur en verklaarden, dat Kapitein Schouten moest terugtrekken. Wij stelden hen, zooveel als mogelijk was, gerust. Later bleek, dat deze manschappen diverse soldaten van 2-II-28 R.I. hadden meegenomen, en dat deze groep zonder leiding, eigenmachtig naar het veer van 's-Gravendeel was gegaan, waar zij in den vroegen morgen per veer naar 's-Gravendeel zijn overgezet, tegelijk met de secties zware mitrailleur van M.C. II-28 R.I. onder leiding van Luitenant Crabbendam, hoewel het heltsche spektakel van mitrailleur- en geweervuur, afgewisseld door kreten van gewonden, de uitvoering niet gemakkelijk maakten. Nadat de eerste schrik voorbij was, kon tot hergroepering worden overgegaan.

Daar steeds meer manschappen van 1-II-28 R.I. en eenige van 1-I-34 R.I. terugtrokken, gelastte de B.C., dat in het achter ons gelegen boschperceel in den Noordrand opnieuw opstellingen met de lichte mitrailleurs moesten worden ingenomen en nadere bevelen moesten worden afgewacht. Inmiddels was het licht geworden, waardoor het ons mogelijk werd het ons totaal onbekende terrein – hetgeen evenmin tevoren was verkend – te overzien. In de villa van den heer Koopmans trachtte de verbindingsofficier, die na de dood van Mr. Van der Have tevens de functie van Luitenant-adjutant bekleedde, een telefonische verbinding tot stand te brengen, hetgeen mislukte. De berichten van de nog steeds in kleine groepen terugtrekkende eerste compagnie van II-28 R.I. werden steeds somberder. Van 1-I-34 R.I. zou niets meer over zijn, terwijl 1-II-28 R.I. zoodanig werd bestookt, dat niet langer stand kon worden gehouden. Ik sprak in bovengenoemd boschperceel o.a. met onze verbindingsofficier Luitenant Zeeman en ontdekte ook Luitenant Crabbendam, die op zoek was naar een stuk zware mitrailleur, dat nog weg was. Het bataljon had de zware mitrailleurs blijkbaar vergeten. Waarom Luitenant Crabbendam van den B.C. thans geen opdracht ontving om vuur uit te brengen op den weg, waarop de Duitschers zich verschanst hadden, is een raadsel. Slechts met behoorlijke vuursteun van zware mitrailleurs zou het ons infanteristen mogelijk zijn geweest een aanval op de vijandelijke stellingen te ondernemen! De opdracht bleef uit. Luitenant Crabbendam trok naar het veer, teneinde van 's-Gravendeel uit versterking te vragen, doch moest op bevel van Majoor Houtman van III-28 R.I., die inmiddels het bevel aldaar had gekregen, over het veer terugtrekken naar de Westzijde van de Kil om aldaar nieuwe opstellingen in te nemen. Hierdoor ging

de eenige behoorlijke vuursteun verloren, daar het contact met de te 's-Gravendeel verblijvende artillerie eveneens niet meer bestond. De vuurkracht bestond voor elke compagnie uit 9 lichte mitrailleurs M 20, die het in vuursnelheid lang niet konden bolwerken tegen de Duitsche mitrailleurs (M.G.) en de machinepistolen. Later bleek, dat de Duitsche parachutisten ook over lichte mortieren beschikten. Ik gaf zowel aan Luitenant Zeeman als aan Luitenant Crabbendam te kennen dat ik, ondanks alle geruchten dienaangaande, geen bevelen tot versterking der 1ste compagnie, evenmin als tot terugtrekken had ontvangen.

Even later trok C. 1-II-28 R.I., vergezeld van de luitenants Verheyen en Saris in goede orde met de overblijfselen van den troep op ons boschperceel terug. Een bespreking had plaats tussen Majoor Ravelli, Kapitein Schouten en Kapitein Belgraver, die inmiddels was teruggekeerd. Hoewel ondergetekende slechts bij het slot der gedachtenwisseling tegenwoordig was, kreeg ik den indruk, dat bevelen van hogerhand volledig ontbraken. Zou de B.C. het initiatief tot een tegenaanval nemen? Luitenant Zeeman zou trachten telefonisch versterking te vragen. Tevens werd overwogen de mortierkarren, die bij de paniek op den straatweg waren blijven staan, terug te halen. Er meldden zich hiervoor geen vrijwilligers aan, terwijl even later de opdringende parachutisten het plan verhinderden. In dit stadium gelastte de B.C. dat onze compagnie achter de houtstapels aan Zuidkant van de Zeehaven langs den aldaar loopenden dijk een opstelling zou innemen tegen (ongeveer ter hoogte van de Tweede Tol) gelande nieuwe parachutisten, die steeds in groepen van 13 werden neergelaten. De eerste compagnie nam een opstelling in tussen de genoemde houtstapels. Het was Luitenant Zeeman inmiddels gelukt telefonisch contact te krijgen met overste Mussert, die versterking toezegde! Inderdaad naderde ongeveer 1 uur later uit de richting Wieldrecht een groot aantal wielrijders, die zich, zodra zij ons met den kijker hadden waargenomen, dekten. Twee hunner officieren gingen naar voren en van dit moment maakten kapitein Belgraver en ik gebruik om door het geven van teekens duidelijk te maken, dat wij eigen partij waren. Dit gelukte, en wij konden de situatie uitleggen.

Uit het Noorden werden we herhaaldelijk door Duitsche mitrailleurs beschoten. Te ongeveer 15.00 uur kwamen veel Duitsche vliegtuigen (ongeveer 30) boven Dordrecht en omgeving, waartegen wij volkomen machteloos stonden. Het eenige was:

dekken! Plotseling zagen we voor onze opstelling uit een groep Hollandse soldaten (door mijn kijker meende ik de Sergeant-Majoor Adm. van 1-II-28 R.I. Koops Eendenbak te herkennen), die met een Hollandsche vlag en zakdoeken zwaaiend, riepen: 'niet schieten, niet schieten, vrienden', hetgeen bij tussenpozen werd herhaald. De majoor liep er dadelijk op af, helaas gevolgd door alle beroepsofficieren, namelijk Kapitein Belgraver, Luitenant De Lange en Vaandrig Van Heyl.

Terwijl ik nog mijn kijker op het groepje had gericht, kwam plotseling in grote haast Kapitein Schouten, gevolgd door Luitenant Hooghiemstra en Luitenant Verheyen aanrennen, gevolgd door de resten van 1-II-28 R.I. en 1-I-34 R.I. (De luitenant Saris was, naar ons later bleek, tussen de houtstapels omringd door parachutisten, die hem met enkele minderen gevangen namen.) De Kapitein Schouten riep mij toe, dat hij het roepen van de soldaten als een hinderlaag beschouwde. (Na de capitulatie bleek uit verklaringen, dat de Duitschers enige Hollanders, waaronder Sergeant-Majoor Adm. Koops Eendenbak als hoogstgegradueerde, dwongen te roepen en te zwaaien met de vlag, waaraan zij uit doodsangst gevolg hadden gegeven. Onder welke omstandigheden ook, hadden zij dit moeten weigeren, al hadden zij dien weigering met den dood moeten bekopen.) Kapitein Schouten gaf mij bevel, de manschappen te verzamelen. Luitenant Zeeman werd op verkenning uitgezonden, teneinde de verwarde situatie bij het viaduct te rapporteren en op te helderen, nadat mijn voorstel om bij een eventueele hinderlaag te vuren, door Kapitein Schouten werd verworpen, daar dit te gevaarlijk zou zijn voor de Hollanders. Zoodra Luitenant Zeeman zou ontdekken, dat inderdaad de Majoor met de overige officieren in de val zat, zou hij ons dit door een teken kenbaar maken. Inderdaad kwam dit teeken spoedig, waarop Kapitein Schouten mij beval mij bij hem aan te sluiten, om gezamenlijk te trachten een bruggehoofd te vormen bij het veer Wioldrecht-'s-Gravendeel, opdat wij vandaar uit met versterking het verloren terrein zouden kunnen heroveren. Wij zagen nog, dat in de verte de Majoor en de overige officieren werden weggevoerd door de Duitschers. Wij hoopten nog, dat Luitenant Zeeman ons zou kunnen volgen, maar dat bleek later helaas niet meer het geval te zijn. Wel kregen wij enkele onderofficieren en manschappen van de Verbindingsafdeling van Staf II-28 R.I. erbij, die tegelijk met Kapitein Schouten uit de houtstapels en

het begroeide gedeelte langs den rand van de Zeehaven waren genaderd.

De Kapitein Schouten voornoemd nam ter plaatse het commando van de overgeschoten troepen van mij over en gelastte den terugtocht naar Wieldrecht met inachtneming der voorgeschreven veiligheidsmaatregelen.⁶³ Om ongeveer 17.00 uur kwam dit onderdeel compleet aan het veer Wieldrecht 's-Gravendeel aan. Aldaar aangekomen werden twee lichte mitrailleurs in stelling gebracht, teneinde eventueel achtervolgende Duitsche valschermeenheden de nadering te bemoeilijken, waarna C 1-11-28 R.I. de troep hergroepeerde. Er werden gevormd drie sectien elk onder een officier. De kapitein Schouten wenschte, alvorens tot handelen over te gaan, eerst instructies en begaf zich daartoe per roeiboort over de Dordtsche Kil naar 's-Gravendeel, nadat tevergeefs getracht was per pont laatstgenoemde gemeente te bereiken. Aldaar aangekomen kreeg de Kapitein Schouten van een officier, die zich als Kapitein Germeraad van 34 R.I. bekend maakte, namens C. 28 R.I. de opdracht, tot het uiterste stand te houden, daar nog dienzelfden avond het geheele eiland van Dordrecht in onze handen zou zijn. De Kapitein Schouten heeft dit bevel onmiddellijk opgevolgd en gelastte mij als sectiecommandant in verspreide formatie op te rukken naar een tweetal boerderijen, waaruit op onze troepen werd gevuld. Links was ik aangeleund aan een sectie aangevoerd door Luitenant Hooghiemstra en rechts door de sectie van res. 1ste Luitenant Verheyen. Deze sectie kreeg karabijn- en mitrailleurvuur uit de boerderijen, welk vuur na oprukken tot zwijgen werd gebracht. Na ongeveer 10 minuten volgde een hevige artilleriebeschieting op de ons omringende boerderijen, waardoor een vijftal huizen in brand vlogen. In dit stadium van het gevecht kreeg ik onverwachts geweervuur uit een boerderij achter mij. Snel ontdekte ik uit een dakraam een hoofd, gedekt door een burgerpet, en uit een vlak daarnaast gelegen raam eveneens een soortgelijke gestalte (niet gekleed met helm of veldmuts, doch met platte boerenpet). Ik heb toen een lichte mitrailleur genomen en deze op het dakraam gericht. Inmiddels schoot de Duitsche artillerie de woning in brand. Ik heb gewacht tot de in dit huis aanwezige personen dit moesten verlaten en heb toen gevuld op twee gestalten, de uit bedoeld huis kwamen gerend, gewapend met geweer of karabijn. Ik heb dadelijk het vuur op deze personen geopend (lichte mitrailleur) waarna het vuren achter ons niet meer heeft plaatsgehad. Inmid-

dels was de linkergroep zover naar de weg Wioldrecht-Amstelwijk afgedwaald, dat ik op dien vleugel geen verband meer had. Ik heb getracht met de overgebleven twee groepen het verband te herstellen, hetgeen slechts gedeeltelijk gelukte. Met de overgeschoten afdelingen trachtte ik zo spoedig mogelijk in verbinding te komen met den res. 1ste Luitenant Verheyen. Deze sectie bleek echter spoorloos verdwenen! Onder hevig vuur uit vijandelijke karabijnen en lichte mitrailleurs ben ik toen met een groep, wadende door een sloot getrokken in de richting Wioldrecht, teneinde aldaar nadere instructies af te wachten. Twee soldaten renden enige minuten later naar mij toe, teneinde mij mede te delen dat zij C. 1-II-28 R.I. hadden zien neerschieten. Van Luitenant Verheyen was nog steeds niets te ontdekken totdat ik met den inmiddels tot 2 sergeants en 7 man uitgedunde troep op eigen initiatief naar de Dordtschen Kil ben gegaan, teneinde aldaar versterking te vragen. Op den dijk aangekomen ontvingen wij zowel uit de boerderijen van Wioldrecht, als uit de buitenplaats Krab en Landzicht vuur uit karabijnen en mitrailleurpistolen. Hierop gaven de mij vergezellende manschappen zich over door het in de hoogte steken van zakdoeken, waarop mij niets anders restte dan eveneens mijn pistool neer te leggen, nadat eerst nog getracht was een voorbijvarende sleepboot te praaien, hetgeen mislukte.

Zuidland 23 Mei 1940

Res. 1ste Luitenant Van der Grijn

Noten:

- ¹ Afbeeldingen onder meer bij Brongers, *Opmars I*, 184, en Amersfoort en Kamphuis, *Mei 1940*, 278.
- ² Vergelijk Brongers, *Opmars*, 182.
- ³ De Jong, *Mei '40*, 139-140. Zie ook p. 219-211, waar gemeld wordt dat Nederlandse troepen opdracht hadden gekregen tot (de) Zeehaven op te rukken – 'vandaar moesten zijn naar de brug doordringen'.
- ⁴ Brongers, *Opmars I*, 170: 'Het bataljon Ravelli maakte zich gereed voor de opmars naar Dordrecht om aldaar de bruggen aan te vallen'.
- ⁵ Van den Doel, 'Geen brug te ver', 277.
- ⁶ Calmeyer en Nierstrasz, *Krijgsverrichtingen op het Zuidfront*, 46-52.
- ⁷ Bijvoorbeeld Van den Doel, 'Geen brug te ver', 277: 'Inmiddels had (...) kolonel Van Andel niet stil gezeten.'
- ⁸ Zie over hem Hoffenaar, 'Inleiding op de memoires'.
- ⁹ Ibidem, 16-17.
- ¹⁰ Res. tweede luitenant J. Zeeman. Hij overleed in 1998.
- ¹¹ De deelnemers wisten ruim veertig jaar na dato weinig nieuwe feiten aan te dragen; waardevol was wel de sfeertekening.
- ¹² Aldus de militair-historicus Schulten in een interview, opgenomen in Meijler, *Irenebrigade*, 292.
- ¹³ Amersfoort, 'In de ban van de nederlaag', 19.
- ¹⁴ Calmeyer, *Herinneringen*, 284-287.
- ¹⁵ Bovengenoemde strategiewijzing hield ook in dat de Peel-Raamstelling vroeg ontruimd zou worden – een voornemen waarvan de bevelhebbers aan het zuidfront overigens niet van op de hoogte gesteld waren! –, waardoor de kans bestond dat Duitsers snel door Noord-Brabant zouden oprukken en de Moerdijk bereiken.
- ¹⁶ Van den Doel, *Geen brug te ver*, 266.
- ¹⁷ Breuring, 'Herinneringen', 4.
- ¹⁸ Crabbendam, 'Gedenkschrift', 5-6.
- ¹⁹ Breuring, 'Herinneringen', 4; Bijlage: Van der Grijn, p. 157.
- ²⁰ De volgende beschrijving is vooral gebaseerd op Calmeyer, *Krijgsverrichtingen*, 29-36, en *Van der Vorm, Open stad*, 36-41.
- ²¹ Calmeyer, *Memoires*, 284.
- ²² Men zou daarom verwachten dat Hoffenaar de gedragingen van Calmeyer in de meidagen – feitelijk toch de enige episode waarin hij als officier zijn waarde in een gevechtssituatie heeft kunnen bewijzen – wat meer van nabij had gevolgd en Calmeyers memoires aan andere bronnen had getoetst. In zijn inleiding op de memoires krijgen de meidagen echter niet meer dan één alinea toebedeeld: Hoffenaar, 'Inleiding op de memoires', 89, 188.
- ²³ Zuidfront, 43: 'Uit Dordrecht bleven ... de meest verontrustende berichten binnenkomen. [...] C.-Groep Kil had de indruk, dat Dordrecht uit het zuiden werd aangevallen.'
- ²⁴ Zuidfront, 88.
- ²⁵ De mortiercompagnie bestond uit drie secties. Een ervan stond opgesteld op het Eiland van Dordt. De andere twee, waarover het hier gaat,

- bevonden zich te Strijensas en Maasdam. Zij stonden onder bevel van res. eerste luitenant C. van der Weijden (van wie overigens geen verslag is overgeleverd).
- ²⁶ Het begrip 'versterkt bataljon' is door De Jong qua omvang uitgelegd als 'duizend man': De Jong, *Mei '40*, 139, *overgenomen door Van den Doel*, 'Geen brug te ver', 277. *Met drie tirailleurcompagnieën (minus één sectie), twee secties mitrailleurs en twee secties mortieren komt men al tellend echter niet veel hoger uit dan zeventhonderd man, als men er rekening houdt dat een groot deel van de stafcompagnie inclusief de keukenploeg thuisgelaten werd.*
- ²⁷ Volgens Crabbendam had het Ravelli de grootste moeite gekost de majoorrang te behalen omdat hij niet kon paardrijden wat bij het dirigeren van bataljonsoefeningen (bij wijze van examen) in 1934 en 1935 nog usance was.
- ²⁸ In Ravelli's rapport worden geen coördinaten gegeven en is slechts sprake van 'Aanvallen op Amstelwijck en daarna in N.O. doorstooten en Z.rand Dordt bereiken'.
- ²⁹ Calmeyer, *Zuidfront*, 48.
- ³⁰ Het tijdstip wordt vermeld in het rapport van Ravelli.
- ³¹ Calmeyer, *Mémoires*, 297.
- ³² Aldus de observatie van Crabbendam, typoscript artikel *Leids Dagblad*.
- ³³ In het rapport van de soldaten Bouwes, Hulst en Neuteboom is sprake van een sloot van 12 m breed als hindernis die slechts genomen kon worden door terug naar de Reeweg te trekken.
- ³⁴ In dit geval was het wel kolonel Van Andel die persoonlijk het bevel gaf: Calmeyer, *Mémoires*, 297.
- ³⁵ Het opgegeven vectorcoördinaat: vc 105-423, is overigens in het open veld net even ten zuiden van de wijk Krispijn te lokaliseren.
- ³⁶ Hier werd de weg ook wel Kilkade genoemd.
- ³⁷ 'In stede van, overeenkomstig het ontvangen bevel, tussen Krispijn en de spoorweg op te rukken': zo schrijft Calmeyer nog eens nadrukkelijk in zijn *Zuidfront Vesting Holland*, 49.
- ³⁸ Rinse, *Ervaringen van een mitrailleurcompagnie*, 9.
- ³⁹ Gemeld wordt dat het resultaat van de actie pas bekend werd toen in de morgen van 11 mei verstrooide delen van het bataljon met twee officieren (Schouten en Hooghiemstra) bij Wioldrecht terugkwamen, achtervolgd door Duitsers.
- ⁴⁰ 'Met veel fietsen, wat zeer onhandig bleek, terwijl we niet voor verbindingen konden zorgen,' aldus luitenant Zeeman.
- ⁴¹ De andere sectie zou in strijd met het bevel zonder munitie bij de trein zijn achtergelaten: Calmeyer, *Zuidfront*, 49.
- ⁴² Rekening houdend ook met de geringe afstand van exact tweeduizend meter tussen Amstelwijck en de veelsprong bij de Glazenstraat die om 1.30 uur werd bereikt.
- ⁴³ Overigens vindt men in geen enkel verslag vermeld dat Van der Have door een Nederlander was geraakt – vermoedelijk zweeg men er

over uit piëteit tegenover Van der Haves weduwe en kinderen. Het feit bleek in 1985 echter wel bekend te zijn bij diverse oud-deelnemers aan de 'aanval van Ravelli'.

- ⁴⁴ Dat 1-II-28 RI toen ook al de Glazenstraat was gepasseerd, blijkt wel uit het verslag van luitenant Verheijen, commandant van de tweede sectie, die meldt dat hij op een gegeven ogenblik van achteren het bericht ontving dat het wachtwoord 'Scheveningen' was, met het verzoek om dit naar voren door te geven.
- ⁴⁵ Volgens informatie, ingewonnen door J.A. van den Vorm, betrof het hier een vooruitgeschoven Duitse mitrailleurpost die zo'n honderd meter ten zuiden van de bovengenoemde bewaarschool was opgesteld.
- ⁴⁶ Dit volgens de waarneming van Zeeman. Kennelijk is de verplaatsing niet geslaagd want soldaat Schriek van de mitrailleurcompagnie meldt dat de mitrailleur achterbleef, met sergeant Kuiper en acht man. Verder waren de mortierkarren in paniek op de straatweg achtergelaten: zie de bijlage met het verslag van Van der Grijn.
- ⁴⁷ Zowel uit dit bericht als uit dat van Belgraver blijkt dat anders dan in zijn rapport vermeld staat, de commandant van de Groep Kil dus wel degelijk in de vroege morgen van de 11de mei, nog tijdens de gevechten, contact met de groep Ravelli heeft gehad.
- ⁴⁸ Hem werd zonder nader overleg door majoor Houtman van III-34 RI bevolen terug te komen over het veer en met zijn mitrailleurs stellingen langs de Krabbe ten noorden van 's-Gravendeel in te nemen.
- ⁴⁹ Crabbendam was met zijn mitrailleurs inmiddels al terug in 's-Gravendeel
- ⁵⁰ Overigens staat hier in het verslag van Ravelli in de marge aangetekend: 'het is toch wel heel onvoorzichtig met vrijwel alle officieren naar voren te gaan'. Die opmerking is niet in de uiteindelijke beoordeling van Calmeyer overgenomen. Vergelijk: *Zuidfront*, 55.
- ⁵¹ Zie ook de door Ravelli geparafeerde verslagen van luitenant De Lange en vaandrig Van Heijl die op dit punt opmerkelijk eenstemmig zijn.
- ⁵² In het verslag van de soldaat Honcoop is echter nog sprake van 150 man.
- ⁵³ Calmeyer, *Zuidfront Vesting Holland*, 57.
- ⁵⁴ Uit het verslag van Van der Grijn valt op te maken dat Ravelli achteraf vreesde voor kritiek op het onvoldoende nemen van veiligheidsmaatregelen; hij zou er bij Hooghiemstra op hebben aangedrongen wel melding van zulke maatregelen te maken. Nu vindt men zo'n vermelding niet terug in het door Ravelli geparafeerde rapport van Hooghiemstra. Belgraver schrijft dat zijn compagnie bij Amstelwijk 'met veiligheidsmaatregelen' kon worden verzameld. De soldaten Bouwes, Huls en Neuteboom van de eerste compagnie – wie om een nadere verklaring werd verzocht in verband met het latere sneuvelen van kapitein Schouten –, melden met zoveel woorden dat zij bij Amstelwijk rustten 'zonder maatregelen te treffen'.

- ⁵⁵ Dat de bruggen naast de vliegvelden de voornaamste aanvalsdelen van de parachutisten waren, moest Calmeyer toch duidelijk geworden zijn bij zijn poging het 3de Grensbataljon over de brug bij Barendrecht naar Waalhaven te sturen.
- ⁵⁶ De datering is enigszins problematisch; dat wil zeggen, uit het getypte stuk blijkt dat enkele alinea's na 23 mei 1940 – met name die waarin een oordeel over het gedrag van Ravelli wordt uitgesproken – later zijn ingevoegd.
- ⁵⁷ Van der Grijn heeft het consequent over 1-III-34 RI terwijl het 1-I-34 RI moet zijn. In het vervolg is die aanduiding steeds stilzwijgend verbeterd.
- ⁵⁸ Deze passage tussen () is waarschijnlijk later ingevoegd.
- ⁵⁹ De volgende alinea tussen () lijkt eveneens later te zijn ingevoegd.
- ⁶⁰ Dit is onjuist. Naast luitenant Hooghiemstra had ook de luitenant Jonker de aanvalsactie overleefd.
- ⁶¹ Hier lijkt de chronologische volgorde niet helemaal juist zijn aangehouden. Pas na 2.30 uur en de dood van Van der Have kreeg Belgraver opdracht contact met Mussert te zoeken.
- ⁶² De volgende passage tussen () is vermoedelijk later ingevoegd.
- ⁶³ Vanaf hier loopt het verslag parallel met het aanvullende, door Ravelli gearafaerde verslag van Van der Grijn, ook gedateerd op 23 mei 1940, dat op het Instituut voor Militaire Geschiedenis te Den Haag wordt bewaard.

Bronnen en literatuur:

Gevechtsverslagen

- Andel, J.A.G. van, res. kolonel, C-Groep Kil (verslag lijkt overigens geschreven te zijn door kapitein M.R.H. Calmeyer, chef-staf Groep Kil)
- Belgraver, H.H.G., kapitein, C 2-II 28 RI (Zuidland 23 mei 1940, afschrift gewaarmerkt door majoor Ravelli; archiefnr. 485/40)
- Bouwes, H., J.A. Huls en H. Neuteboom, soldaten 2-II 28 RI [archiefr. 485/43; 18 mei 1940; pak K1, nr. 33c]
- Bouwmeester, C., sergeant, C rijwielordonnansen, staf II-28 RI [Leiden, 28 januari 1941, afschrift gewaarmerkt door Ravelli; archiefnr. 495/36? pak K1 nr. 31b]
- Breuring, W.M., sergeant, 2-II 28 RI ('Herinneringen': uitvoerig verslag van maart 1982; doc. J. Zeeman, coll. J.A. Mol, Bolsward)
- Crabbendam, J.G., res. eerste luitenant, C sectie MC 28. RI (dit verslag in afschrift van Crabbendam zelf)
- Crabbendam, J.G., typescript met herinneringen over het eigen aandeel in Meidagen, als artikel gepubliceerd in het *Leids Dagblad* en de *Dordrechtse Krant* ca. 1980 (documentatie J. Zeeman, collectie J.A. Mol, Bolsward)

- Doorn, G. van, sergeant, staf II-28 RI (18 mei 1940, archiefnr. 485/34)
- Grijn, G.C. van der, res. eerste luitenant, C. 1ste sectie 2-II-28 RI: verslag opgenomen in bijlage
- Grijn, G.C. van der, res. eerste luitenant, C 1ste sectie 2-II 28 RI (aanvulling op niet in Den Haag terechtgekomen eerste verslag, Zuidland 23 mei 1940, afschrift gewaarmerkt door majoor Ravelli; archiefnr. 485/41)
- Heijl, J.A. van, cadet-vaandrig, C. 2de sectie 1-II-28 RI (verklaring betreffende zijn gevangenneming, afschrift gewaarmerkt door majoor Ravelli, Strijen 28 mei 1940; archiefnr. 485/37)
- Honcoop, G., soldaat, en korporaal P. Bakker, 1-II 28 RI (verklaring over het sneuvelen van compagniescommandant kapitein Schouten; afschrift gewaarmerkt door majoor Ravelli, Strijen 25 mei 1940; archiefnr. 485/39)
- Hooghiemstra, W., res. eerste luitenant, C 2de sectie 1-I-34 RI (28 mei 1940, afschrift gewaarmerkt door majoor Ravelli, archiefnr. 488, 57)
- Jonker, H., res. eerste luitenant, C 1ste sectie 1-I-34 RI (Numansdorp 12 juni 1940, met stempel 'gezien' van luitenant D. van der Zee, commandant van I-34 RI, 14 juni 1940; archiefnr. 488/16)
- Koops Eendenbak, sergeant-majoor 1-II-28 RI (proces-verbaal omtrent de gedragingen van Koops Eendenbak, door kapitein Belgraver en res. eerste luitenant Verheijen, op last van majoor Ravelli, 27 mei 1940; archiefnr. 485/38)
- Lange, A. K.R. de, tweede luitenant, C. 2de sectie 2-II 28 RI (Strijen 28 mei 1940, afschrift gewaarmerkt door majoor Ravelli; archiefnr. 485/ 42)
- Ravelli, D.P., majoor, C. II-28 RI (1. verslag, gericht aan C. brigade C [= kolonel Van Andel] Strijen 29 mei 1940; archiefnr. 485/31; 2. aanvullende gegevens 29 januari 1941)
- Ruige, L.K., res. tweede luitenant, C. sectie 14de C Pontonniers
- Schriek, J.J., soldaat MC 28 RI [18 mei 1940, archiefnr. 485/44]
- Stas, ritmeester, C. 3-III 2 R.W. (Wezep 5 juni 1940; archiefnr. Lt.D. XLII)
- Verheijen, J.C., res. eerste luitenant, waarnemend C. 1-II 28 RI (niet gedaateerd afschrift, gewaarmerkt door majoor Ravelli; archiefnr. 485/36)
- Zeeman, J., tweede luitenant J. Zeeman, verbindingsofficier II 28 RI en behorende tot de stafcompagnie (ongedateerd maar volgens eigen zeggen geschreven juni 1940, enkele weken na de gevechtshandelingen Dordrecht; collectie J.A. Mol, Bolsward)

Literatuur

- Amersfoort, H., en P.H. Kamphuis (red.), *Mei 1940. De strijd op Nederlands grondgebied* ('s-Gravenhage 1990)
- Amersfoort, H., 'De geschiedschrijving over de Meidagen', in: Amersfoort en Kamphuis, *Mei 1940*, 9-32
- Amersfoort, H., 'De proef op de som', in: Amersfoort en Kamphuis, *Mei 1940*, 299-316
- Brongers, E.H., *Opmars naar Rotterdam, I. De luchtlanding* (Baarn 1982)

- Calmeyer, M.R.H., en V.E. Nierstrasz, *De krijgsverrichtingen op het zuid-front van de vesting Holland, Mei 1940* ('s-Gravenhage 1963)
- Calmeyer, M.R.H., *Herinneringen. Memoires van een christen, militair en politicus. Ingeleid en bewerkt door J. Hoffenaar* (Den Haag 1997)
- Crabbendam, J.G., *Gedenkschrift van de mitrailleur-compagnie van het lide bataljon van het 28ste regiment infanterie 25 augustus-20 mei 1940. Breukelen-Blauwkapel-Strijensas* (z.pl. 25 dec 1940)
- Doel, H.W. van den, 'Geen brug te ver. De strijd om de Moerdijkbruggen, Dordrecht en Rotterdam', in: Amersfoort en Kamphuis, *Mei 1940*, 263-289
- Hoffenaar, J., 'Inleiding op de memoires van M.R.H. Calmeyer', in: Calmeyer, *Herinneringen*, 11-188
- Jong, L. de, *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog*, deel 3, de Meidagen (Den Haag 1970)
- Maalderink, P.G.H., 'De open achterpoort van de Vesting Holland. Het relaas van de krijgsverrichtingen op het Zuidfront van de Vesting Holland tegen de Duitse luchtlandingseenheden in mei 1940', *Militaire Spectator* 1981, 191-219
- Meijler, H.S.R., *Ik zou weer zo gek zijn. Mannen van de Irenebrigade* (Amsterdam 1984)
- Rinse, J., 'Ervaringen van een mitrailleur-compagnie: M.C.-II-28 RI', *Ma-vors* december 1940, 5-29
- Snapper, F., 'Herinneringen aan de mobilisatie en oorlogsdagen 1939/1940', *Mars et Historia* 36 (2002) nr. 3, 36-43
- Vorm, J.A., van der, *Dordt open stad* (Dordrecht 1970)
- Notitie: 'De tegenstander van 28 R5' door J.A. van der Vorm, jan. 1990 (documentatie J. Zeeman, collectie J.A. Mol, Bolsward)